

*We nemen onze Poperingenaar
Pieter D'Oudegherst als
inleider op de regering van Karel
V. Hij schrijft in zijn 'Kronyke
van Vlaenderen' pagina 25, het
volgende:*

Dezen vorst, die zig door zyne
geboorte vredigen bezitter zag
van zoo vele Koningryken en
Prinsdommen, beklom den
oppersten trap van verheventheyd
door zyne verkiezing tot het
Keyzerryk. Hy wierd geboren te
Gend den 24 februarius 1500.
Philippe zynen vader beval hem
by zynen uystersten wil onder de
voogdy van Lodewyk den XII,
koning van Vrankryk, den
welken eenen prins vol goedheyd
en rechtveerdigheyd zynde, eene
bezondere zorg droeg voor zyne

opvoeding, hem tot bestierder gevende Antne de Croy, heer van Chievres, die hem behendiger
maekte als het noodig was tot den welstand van Vrankryk.

Hy wierd in den ouderdom van 15 jaeren van voogdy ontslaegen door den Keyzer
Maximiliaen zynen grootvader en Hertog van Braband uytgeroepen binnen de Stad Loven. In
het jare 1517 begaf hy zig te scheep nae Spagnien, om bezit te nemen van de koningryken die
hem toebehoorden, aen Margareta zyne moeye de bestiering der Nederloanden laetende.
Den 7 februarius 1518 wierd hy met Joanna zyne moeder gezalft en gekroont in de kerk van
den H. Paulus te Valladolid.

Het was ontrent dien zelve tyd dat hy een leger van 40 000 Mooren versloeg, die tegen hem
opgestaen waeren.

Den keyzer Maxiliaen zynen grootvader overleden zynde, betragtte hy de keyzerlyke kroon,
en had in deze betragtin tot medestrever Franciscus den I, koning van Vrankryk, voor wie hy
den voorrang kreeg door de onvoorzigtigheyd der Fransche bemiddelaers, die hun in deze
zaak niet behendig genoeg droegen. Karel wierd diesvolgens Keyzer uytgeroepen den 28
junius van het jaar 1519, en hy ontving de tyding dezer verkiezing in Spafnien, het welk hem
verpligtte zig nae Vlaenderen, en van daer na Aken in Duytsland te begeven, alwaer hy de
keyzerlyke kroon ontving.

In het jaar 1520 versloeg hy door Frederik Hendrik, Admirant van Castilien, en Inigo de
Velasco, connetable, zyne stadhouders, vele groote, die naer zyn vertrek tegen hem opgestaen
waeren: door dien middel wierd den opstand gestilt en mids de Fransche, dezen oproer
waernemende, met een leger in Navarre gerukt waeren, alwaer zy Pampeluna bemagtigden,
verdreef hy hun daer t'eenemael uyt, naer eene groote overwinning tegen hun behaelt te
hebben den 24 Augustus van het voorschreven jaar 1520, naer eenen zeer bloedigen slag, in
den welken de Fransche veldheeren krygsgevangen genomen wierden.

Ook aan deze kant van zijn rijk, stond de oorlog tussen Frankrijk en Karel V op uitbreken. Op **7 juni 1520** werden de politieke kaarten grondig door elkaar geschud. Tussen Ardres en Guines kwamen Frans I – koning van Frankrijk en Hendrik VIII – koning van Engeland – bijeen in een poging tot toenadering. De gesprekken over een eventuele samenwerking tegen Spanje draaiden op niets uit. Ontevreden trok Hendrik VIII zich uit de onderhandelingen terug om geheel onverwacht in Grevelingen een samenwerkingsakkoord met keizer Karel V **tegen** Frans I af te sluiten. Het Engelse en het Spaanse leger bleven in Noord-Frankrijk bondgenoten en dit werd later in Bonen op **19 oktober 1532** nog bevestigd.

In deze periode – op de 24ste augustus 1520 - neemt Poperinge een lening op bij de abdij. – Cartulaire nr. 9

In de periode 1521 – 1559 werden tussen Spanje en Frankrijk niet minder dan vijf oorlogen op Frans-Vlaamse bodem uitgevochten. De wapenbestanden en de vredesverdragen volgden elkaar op en werden vaak kort na ondertekening alweer geschonden. Op het militaire vlak kan men in chronologische volgorde vijf periodes van acties op het veld herkennen, nl. 1521 – 1526, 1527 – 1529, 1536 – 1538, 1542 – 1544, en 1552 – 1559.

Het Lutheranisme

Terwijl Karel V in Spanje als goede katholiek geconfronteerd werd met de Moren, werd hij hier in deze contreien geconfronteerd met een opkomend Lutheranisme

Op de **31ste oktober 1517** timmerde de Augustijnermonnik **Maarten Luther** zijn 95 stellingen tegen de aflaathandel van de Roomse kerk aan de deur van de Slotkerk te Wittenberg. Het jaar daarop werkte hij zijn stellingen verder uit en zijn schrijfsels werden alom rondgebracht.

Volgens Luther volstond voor de zaligmaking het geloof alleen en konden zelfs het geven van aalmoezen of het doen van goede werken, daarbij niet helpen.

Hij ontkende de wetgevende macht van de kerk en de paus en beschouwde de bijbel als de enige bron van geloof.

Hij loochende het vagevuur, de aflaten en de heiligenverering en hij bestreed de klooster- en de celibaatsgeloften.

Zijn stelling nummer 43 luidde als volgt: Men moet de christenen leren, dat wie aan een arme geeft of aan een behoeftige leent, beter doet dan wie een aflat koopt.

En stelling 45 was nog krachtiger:

45. Men moet de christenen leren, dat wie een arme ziet, die over het hoofd ziet en in plaats daarvan een aflat koopt, niet de pauselijke aflat maar wel de toorn Gods over zich heen krijgt.

Rome hoorde het donderen in Keulen.

De universiteit van Leuven was er als de kippen bij om van Luther een ketter te maken. Dit deden zij al in 1519 waarmee ze zelfs reageerden alvorens de paus dit kon.

Op de 8ste mei 1521 werd het volgende uitgebreide edict gepubliceerd:

ORDONNANCIE ENDE EDICT, ANGAENDE D'EERSTE
beghinsele op-roer ende voortcommijnghe van der Secte der Lutheranen duer eenen Marten Luther : inhaudende de besonder erreuren ende dolynghe van den zeluen , medgaders den middel ende moeyte die onsen helighen vader den Paus Leo de x. ende de Keyserlicke Majestheyt ghedaen ende ghenomen hebben om den zeluen te bekeerene ende zyne voorseyde erreuren te doen wederroupene. Ende hendelijnghe de Pauselicke en appostolijcke condempnatie van den zeluen Luther ende alle zyne weercken, de inhibitie ende verbod van zinen boucken ende leerynghe ende desghelycks van zinen medepleghers ofte fauteurs. Ghegheuen in de keyserlicke stede van Worms, den viij. dagh van Meye, int iaer M. CCCCC. XXI.

Ordonnancie ende edict, angaende d'eerste beghinsele oproerende voortcomynghen vander secte der Lutheranen daer eenen Marten Luther, inhaudende de besonder erreuren ende dolynghe van den zeluen, medtsgaders de middele ende moeyte die onsen heylighen vader den Paus Leo de X ende de keyserlicke majestheyt ghedaen ende ghenomen hebben om den zeluen te bekeeren ende zyne voorseyde erreuren te doen wederroupen. Ende hendelynghe de Pauselicke ende appostolijcke condempnatie vanden zeluen Luther ende alle zyne wercken, de inhibitie ende verbodt van zynen boucken ende leerynghe ende desghelyckx van zynen medepleghers ofte fauteurs.

Ghegheuen in de keyserlicke stede van Worms, den xiiij dagh van meye, in jaer M CCCCC XXI

Met dit edict opende **Karel V** zijn strijd tegen het Lutheranisme en alle ketters, wat later een open oorlog zou worden. Hij verbood iedereen een Lutheriaan te ontvangen in zijn huis, zijn boeken te lezen of zijn stellingen aan te hangen.

Maar hij was al te laat, het Lutheranisme had al zijn intrede gedaan in de Nederlanden.

Toen **de pauselijke gezant Alexander** in 1521 naar de Nederlanden kwam, wist hij te Leuven en te Antwerpen reeds een hele vracht ketterse en verdachte lectuur te bemachtigen, die hij liet verbranden.

Wanneer hij op 17 juli 1521 in het gevolg van de keizer Karel naar Gent ging, kon hij in enkele dagen een stapel van meer dan 300 Lutherse geschriften in brand steken.

Jakob Proost

Roger A. Blondeau weet ons in 'Geuzen in de Westhoek' – Reinaert – Het Volk N.V. 1988, het volgende te vertellen:

*In Antwerpen werd reeds in 1518 het Lutheranisme gepredikt en dit door een zeker **Jakob Proost of Probst**, de prior van het augustijnerklooster aldaar die rond 1506 de celbroeder van Maarten Luther geweest was.*

Proost was afkomstig van Ieper. Hij belandde in december 1521 in de gevangenis en op 9 februari 1522 herriep hij zijn dwalingen in de Sint Goedelekerk te Brussel.

En toen stuurde men hem naar het Augustijnerklooster te **Brielen!**

*Het duurde niet lang of hij predikte de nieuwe leer in **Ieper en te Sint Winoksbergen.** Hij werd weer gevangen maar kon ontsnappen en vertrok naar Wittenberg, waar hij zich veilig wist.*

In 1525 kwam uit dit Brielens klooster een nieuwe prediker, een zekere Nicolas, deze werd uitgeleverd en werd op de 31ste juli 1525 in de Schelde verdronken.

Het protestantisme was hier en zou in het verdere verloop van de 16de eeuw een steeds grotere rol gaan spelen.

Gedurende desen oorloghe – zo schrijft Van Meerbeeck in zijn chronijcke – maeckte den keyser hem gereedt om na Spaignen te trecken ende maeckte **Margarita sijne moeye** gouvernante van 't Nederlandt ende Ferdinandus sijnen broeder stadhouder van het rijck.

Karel moest de volgende jaren al zijn aandacht besteden aan de Turken die niet alleen Belgrado innamen maar ook Rhodes en daarbij ook Spanje bedreigden. In 1524 werd ook de oorlog tussen Frankrijk en Spanje heviger.

De boerenkrijg in Duitsland

Adrianus van Meerbeeck schrijft over 1526 het volgende:

Hierentusschen begonste in Duytschland den oproer ende de wederspanningheyt

jeghens d'overheydt op te staen door het predicken ende schryven van Marten Luther, seggende dat daer onder de christenen geene overheydt en was: dat daer geene hope van saligheyt en was: tot dat het volck de heerschappye soude hebben: datmen Godt moeste bidden – dat d'ondersaten niet ghehoorsaem en souden zyn aen hunne oversten.

Als het gemeyn volck dese trompette hadde ghehoort – begonsten d'ondersaten hen te wapenen tegen hunne oversten off princen bycans geheel Duytslant door. Sy meynden dat hunne sake goet ende oprecht was aengesien dat sy streden voor d'evangelische vryheydt: d'eerste waren de boeren ende lantslieden onder 'tgeley van eenen lutheraen ghenoot **Christophel Schaplet**, welcken haest eenen grooten hoop lantslieden ende gemeyn volck by een hadde: sy nemen de wapenen, sy slaen doot, sy rooven – sy stelen – sy plunderen

kercken ende huysen ende dit gespuys en hield geene mate noch en liet geene wreetheyt achter – noch en spaerde mannen, noch vrouwen: soo dat in het landt Franconien alleen meer dan dry hondert casteelen van edelmannen bedorven ende vernielt zyn gheweest: daer wierden veel graven, barons ende andere edelmannen vermoordt.

Sy wierden soo wreet dat sy vermoorden den schoonsone vanden coninck Ferdinandus, sonder dat hem mocht verschoonen het bidden van eene droeve prinsesse die hen te voet viel. Een ieghelyck gaf Luther de schult van desen oproer, die aen het volck niet anders en predicte dan vryheydt. Indien iemant u wilt bedwinghen (seyde hy in 500 artickelen by hem voorgehouden in't 39 artikel) ghelyck den paus gedaen heeft met syne wetten – dat ghy geen vleesch inden advent ende vasten en soudt eten – en laet u niet nemen de vryheydt – die Godt u heeft ghegheven. Maer tot sijnen spyte doet contrarie – seggende: alleenlijcken om dat ghy my verbiedt vleesch te eten ende dat ghy vande verdruckinghe van myne vryheydt wilt eene wet maken – sal ick vleesch eten teghen uwen danck: hy en blyft niet alleen by het gene den buyc aengaet, maer seght voorts: hoedt insgelycx van andere saken – die u vry moeten zyn. Wie is den paus? Wie is den heere, die het al can maken na synen wille: de nature heeft u ghegheven ende in handen ghestelt de vryheydt – die ghy moet voorstaen, oock met peryckel van u leven.

Maer siende dat d'eene allende op d'ander quam – riep hy tot de boeren, dat sy de wapenen

souden af legghen ende geeft veel schriften uyt teghen dese oproerighe ende hy wilde blusschen dit vier, dat hy hadde ontsteken: seggende dat hy daer geene oorsake af en was ende loochende het met soo groote onbeschaemtheit als hy het selve met groote stoutigheyt hadde derren bestaen. Hy roept om peys als hy siet dat hy d'oorloghe gemaect hadde.

Ter wylen hy scheen dit vier te willen blusschen nu met soetigheyt, nu met het bloet vande wederspanninghe, soo brocht den nieuwen propheet **Thomas Muntzer** olie, hout ende poeder om het vier te meer t'ontsteken, ende seght dat hy den H. Geest tot eenen leysman hadde, beter als Luther, ende datmen met wapenen het evangelie moet voorstaen. God (seyde hy) heeft op veel plaetsen beloofd d'allendighe voor te staen ende de boose te vernielen.

Wy zyn de gene die begeeren te vermeerderen het ryck van Christus. Onse vyanden noemen hen selven Princen, maer het zyn oprechte tyrannen. Godt beveelt hen neerstelycken den

bybel te lesen, tsoo Christus uyt den temple jaeghde de coopers ende vercoopers, alsoo sal hy haest uytroeyen de misseleseren, de priesters ende hunne beschermers ende bontghenooten. Tis beter te sterven dan hen te laeten nemen het woort Godts. Godt heeft my historie beloofd. Ghy weet wat gedaen, wat Jonathas, wat David gedaen heeft, ick sal het selve doen.

Door dese woorden betooverde hy soo dit volckxken dat hy dat leyde daer't hem beliefte, hem houdende voor een propheet uyt den hemel aen hen gesonden om hen uyt de slavernye op der aerden te verlossen. Maer ter wylen dat het selve op de belofte van Muntzer alsoo gedreven wierdt, nam den edeldom de wapenen ende valt hen aen, ende na veel slaghen, somwylen winnende, somwylen verliesende wierden de boeren geslaghen, sommighe quamen

inde handen van de beulen ende den meestendeel wierdt op de plaetse doot geslagen. Alsoo dat daer ontrent twee hondert duysent in desen oproer verslagen wierden.

Ook de overheid hier werd door deze oproer in Duitsland verontrust; vandaar dat men een nieuw plakkaat tegen de Lutheranen uitvaardigde.

*Detail uit schilderij van Jan Provost – circa 1520
Let op de duiventoren en het 'wolfsdak' van de hoeve.*

1523 - De schulden en eigendommen van het Gasthuis

Uit de reeds hiervoor vermelde register (zie jaar 1468 – de regeling rond het wulhuis) halen we ook de volgende tekst die opgesteld werd in 1523, blijkbaar om aan te tonen dat de uitgaven van het gasthuis te hoog opliepen.

Dit naervolgende is t'gonne dat gasthuys jaerelyckx schuldigh is te betaelen

T'gasthuys gelt alle jaere den prochie pape¹ van St. Bertens voor sijn visitatie van siecken ende sacramenten en anders;
Item den capellaen vanden gasthuysse voor syne obyten 's² jaers;
Item den selven van vyf messen³ te doene inde wydynghe ofte dedicatie vanden gasthuysse de somme *niet ingevuld*
De twee diaken van gerwes⁴
De twee choristen

De kynderen

Item den capellaen is schuldigh te doen een misse s'maendaghs in de paessche daegen ende s'maendaghs inde sinxe daegen⁵ over Xtiaen (*Christiaen*) Hoogenoen ende Beatrice sijn wyf.
Item den selven van Ste Annedagen⁶ de misse te doene ten jaergetyde over Jan Voghelen ende Chatelijne sijn wyf.

Item moet deelen opden selven dagh 13 broon elck van ses deniers comt --- 6 d. 6 ss.

T'gasthuys gelt myn heere van Ste Bertens⁷ ofte den ontfanger t'helf van renten – 9 – 0 – 2 't jaers te betaelen te Baemesse of daer ontrent

't gasthuys den ontfanger van dix^o (*Dixmuiden*?) van 6 gem. lants benoorden den meulen – 0 – 1 – vj

T'gasthuys hout in heure t'ewigheden van der Kke (*Kerk*) van Onse Vrouwen van $\frac{3}{4}$ deelen lants om 6 s. 9 d. – hier op heeft t'gasthuys goet aende voornoemde Kke (*kerk*) - v s. iij d.

T'gasthuys gelt Nicaesen Wenemaere van een hof die liggende aen t' Kerhof van Onse Vrouwen t'jaers ----- xx deniers.

¹ Prochiepape = parochiepastoor

² Obyten = overlijdens

³ Messen = missen

⁴ Gerwes = Priesterlijk gewaad – de gerwekamer is de sacristie

⁵ Sinxedagen = pinksteren

⁶ Sint Annadag = 26 juli

⁷ De heere van Sint Bertens = de abt van Sint Bertinus

T' gasthuys gelt op t' westswynlt (*Swynland*) van 104 gemeten lants ende staet ten boucke vanden heere in Onser Vrouwe prochie – xxvj (26) deniers.

Item t' gelt noch den heere van den Swynlande van erfvelycke rente t'jaers – x

Item noch den selven heere van vier gemeten lands liggen in de prochie van Proven, de somme van – xvj

T'gasthuys gelt den bailliu vande Swynlande in beelsiere van straetschouwyingen s'jaers – viij deniers

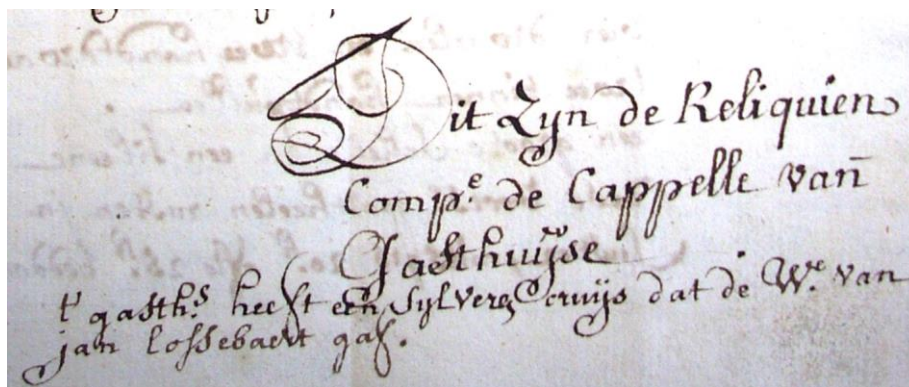
T'gasthuys gelt den Amman vande Swynlande ter cause vande craeyure – vii deniers

T'gasthuys gelt te Crombeke van erfvelycke renten 15 s. 20 s'jaers op Ste Niclais avont.

Noch van eenen staende rente – iiij deniers

T'gasthuys gelt de proost van Eversam t'jaers – iiij schellingen ij deniers

Item t'gasthuys gelt alle jaere mijn heere vande Clyte ter cause van leene van hem gehouden xx te betalen altyt te Baemesse opde boeten van – x deniers.

**Dit zijn de reliquien
compterende de
cappelle vande
gasthuysse**

't Gasthuys heeft een
sylveren cruys dat de
Weduwe van Jan
Lossebaert gaf.
Item een teek gepiert
getoffeert
Item missaelbouck
een, een sylveren

soutvat met een vergulden voet, item een sylveren ketene met koperen rynch, met een blauwe lene, item een sylveren rynch met een roodsteen, item een koperen heylighdom vergult met 4 voeten, item een koperen vat met een houtten hieltjen mette reliquien, item een koperen cruys met vyf crystalynen steenen, item een cruys van **St. Vincent**, item een cruys d'een zijde sylver en dandere zijde copen vergult,

Item drye groote cruycen om te veranderen, item metalen kandelaers onder groote ende kleen, item twee paer gordijnen ende twee autaerkeers, twee saculen en twee alben, vier dwaelen en twee handtdwaelen, twee tinnen handtpullen, een groote schelle ende een kleene, dese voorschreven patheelen rusten in handen vande suster, mitsgaders 20 ofte 25 bedden ghestoffeert met sargien ende slaepplaekens alsoo daer toe dient de gasthuysmeesters sullen last nemen om staetkens te doen maeken eerst jegens de vijf vierendeelen elst te Westoutre te meye, noch in Poperinghe jegens t' elst op t' **Lyssecatstraetjen**, noch jegens t'elst opden **Coppennollestraetjen**, noch jegens t'elsten in Crombeke, noch jegens d'elsten van **Vestjens** overdracht, noch jegens d'elsten op t' Swynlandt.

De tresoriers vande stede van Poperynghe syn jaerelyckx schuldigh te betaelen t'voorseyde gasthuys, ter cause vande laesten die komen staen ter vryen feeste inde voroschreven gasthuys de somme van = xvj schellingen.

Item mijn Here van Ste. Bertins ofte sijn proost van Poperynge is gehouden te betaelen ende te doen doene drye missen te veerthien daegen in t' voorschreven gasthuysse ter eeuwigheden, ter cause van St. Catherine capelle ende goede daer den voorschreven proost nu woont, ende den capellaen moet de voorschreven messen doen inde marniere naervolgende, te weten alle sondaege een misse van lichtermisse tot Sinte Maertens misse ten vij (*zeven*) uren ende van St. Maertensmisse tot Lichtemisse ten 8 uren ende de misse te 14 daegen binder weke.

François Oudegherst, proost te Poperinge

In zijn werk 'Het Monasticon Belge – Tome III' stelt Dom Ersmer Berlière **dat François Oudegherst**, het habijt van de Benedictijnen verkreeg in 1490. Hij werd eerst keldermeester en daarna in opvolging van Jean Duval, **proost van Poperinge**. Allessins was hij dit op de 31ste december 1523 en op de 31ste maart 1524. Hij werd daarna gevraagd door Margaretha van Oostenrijk om abt te worden van de abdij te Sint Winnocxbergen. Daar deed hij zijn intrede in de abdij op de 16de december 1527.

Poortbalie - Detail uit schilderij van Jan Provost – circa 1520

'T Amersfoort eens om wytinghen rijen...

Jan van Stijvoort publiceerde in 1524 een 'referein', nummer 223, onder de titel 'Al waert een out gheboren sot'.

We zetten het meteen om in een moderne spelling zonder de woordenschat echter geweld aan te doen.

Een ombeslompen almachtig wijf
Zette eens een kalf op haren schoot

Zij klaagde tegen 't kalf over haar mans bedrijf

Zeggende: 'Kalfken met mijn gans lijf
Moet ik u klagen mijn lijden groot
Mijn man die kwelt mij totterdood
Ziet hij mij eens mijn lipken roeren
Zo wil hij mij mijn mondeke rood
Kussen, voor al mijn gebueren
Al zeg ik 'Laat dat' Hij zal't avonturen
Hij vraagt het niet, is het ernst of sport
Hij haalt toch uit de vreemdste kuren
Al waert een oud geboren zot

Nooit was ik voor hem zo begerlijk
Sedert ik hem trouwde, God ontferme!
't Vrouwken weende toch zo deerlijk
't Kalfken zei en loeide verveerlijk
Zij sprak: 'Ziet hij mijn witte ermen -
Hij wilt er in liggen een korte stond
Maar dat is niet genoeg, acherme
Wij moeten ook nog liggen, mond aan mond
Dan wroet hij aan mijn borstjes rond
Gelijk een varken in zijn kot
Dan vind hij nog menige lozen vond (=uitvlucht)
Al waert een oud geboren zot

Dan snikt hij, dan springt hij, dan lokt hij

Alle die geburen die bij ons wonen
 Dan knuffelt hij, dan tast hij, dan tokt hij
 Tegen die maagdekens en met mij jukt hij
 Nochtans moet ik hem vriendschap tonen
 Dat zegt hij 'Wijveken, ik zal't u lonen
 Gij zijt de liefste die ik beminne
 En 's anderendaags gaat hij mij kronen
 Met een krans als een koninginne
 Dan vervloekt hij mij dat ik niet spinne
 Maar als ik hem prijs, zo help mij God
 Zo lacht hij dat er zever hangt aan zijn kinne
 Al waart een oud geborten zot

Prinse

Toen 't vrouwken haar mans lesse
 Gelezen had en docht geen arg (=had geen achterdocht)
 't Kalfken stiet haar een grote blesse
 voor haar hoofd; hier om zo esse (=hierom is ze)
 nog zeer gestoord tot in haar merg
 En dus legt het kalf uit:

**Haar man zou als een hatelijke dwerg
 't Amersfoort eens om wytingen rijden
 daar viel hij in enen kei op Amersfoorts berg
 die hem nog steekt bij sommige tijden
 niemand en kan ze hem uit snijden**
Hij draagt ze in't voorhoofd groter dan een not (=noot)
daarom heeft hij hem nog in alle zijden
al waart een oud geboren zot.

*Het verloop van het refrein is duidelijk.
 De vrouw klaagt over haar man – een oude schuur
 in vlam – dat hij haar – zelfs voor de geburen –
 niet met rust laat, maar steeds maar met haar wil
 vrijen. Ze vraagt het kalf dat op haar schoot zit om
 uitleg en dat kalf vertelt het haar ook.
 Haar man reed op een keer naar **Amersfoort** om
 'wytinghen' te halen.
 Zoals we hier voor reeds uitlegden kunnen we
 'wyting' gelijk stellen met hop.
 Amersfoort was één van de Nederlandse steden die
 reeds in de 14de eeuw **hobp** brouwden en deze
 ook met tonnenvrachten vol uitvoerden naar de
 zuidelijke Nederlanden. Amersfoort had tegen het
 einde van de 14de eeuw heel wat brouwerijen. De
 schattingen lopen uiteen van minstens 100 tot 250.
 Naast het brouwen van het bier, kweekte men er
 ook hop.*

*'Daar viel hij in enen kei op Amersfoort berg' is
 een ietwat vreemde uitdrukking om te zeggen dat hij in Amersfoort op de berg de kei in het*

hoofd kreeg, die hem nog geregeld steekt en die niemand hem kan uitsnijden. Hij draagt de kei in het voorhoofd, groter dan een noot, en daarom doet hij zo dwaas alsof hij een oud geboren zot was.

Die Amersfoortse kei was dus reeds in de 16de eeuw bekend en was een 'concurrent' voor de Poperingse.

Uit dit verhaal mogen we eigenlijk besluiten dat de Poperingenaars die van Amersfoort hun broeders mogen noemen – 't zijn keikoppen.

De chirurgijn van Lucas Van Leyden wordt ook wel gezien als een keisnijding. *Rijksmuseum Amsterdam*

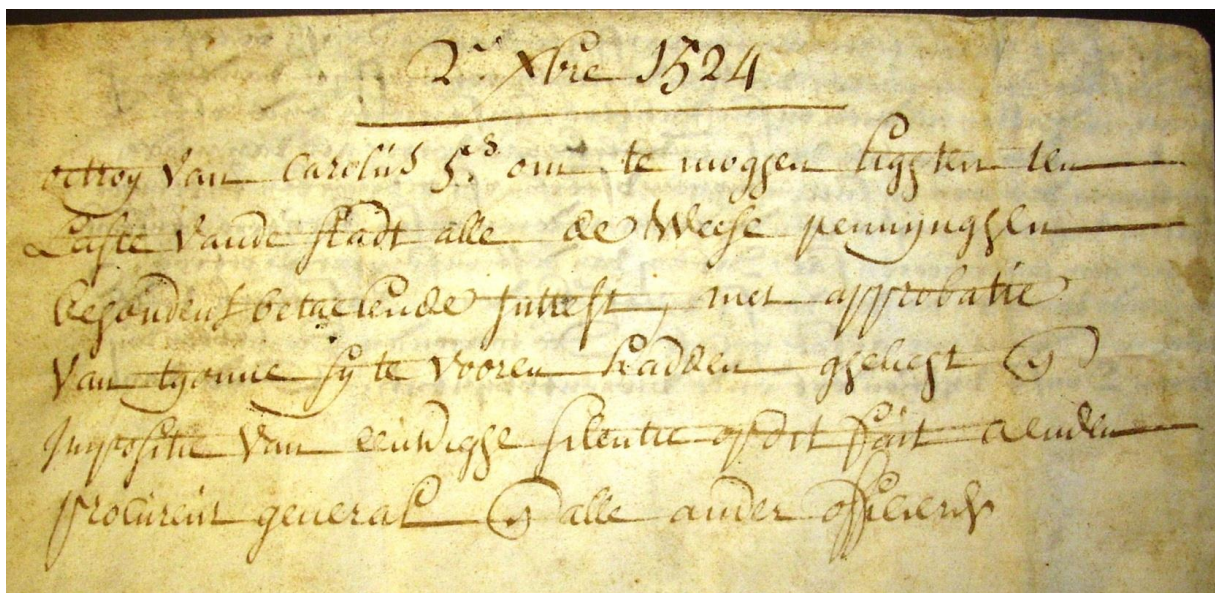
Octrooi van Karel V en de wezenpenningen

Op 2 december 1524 – geeft Karel V een octrooi aan de stad Poperinge (SAP A35) waarin hij deze toelaat alle wezengelden te ontvangen mits betaling van de intresten, met goedvinding van 't gene zij reeds vroeger hadden geïnd en oplegging van eeuwige stilzwijgendheid op dit feit aan de procureur-generaal en alle andere officieren.

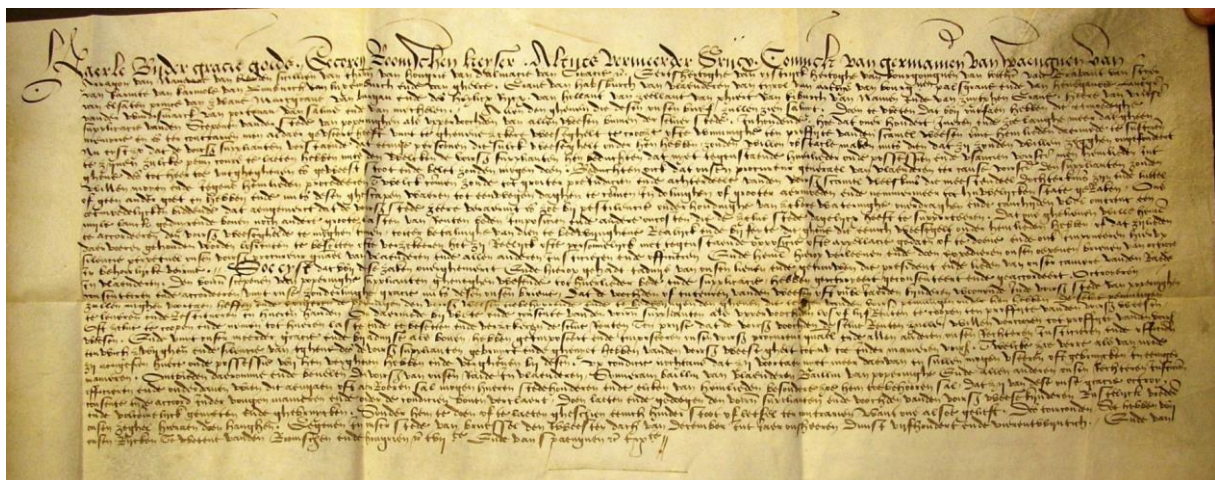
Op deze manier verplichte men enerzijds de wezen leningen aan de stad te geven maar aan de andere kant waren de wezen ook zeker dat ze hun uitgeleend kapitaal ook terug zouden krijgen gezien de waarborg die de stad hen hierop moest geven.

Op het bijbehorende banderol staat het volgende:

Octroy van Carolus 5° om te moghen lighen ten laste van de stadt alle de weesepennynghen behoudens betaelende intrest, met approbatie van tgonne sy te vooren hadden ghelicht ende impositie van ewighe silencie op dit fait aender procureur general ende alle ander officieren.

De tekst hebben we volledig uitgetypt en volgt hier onder:

Kaerle, by der gracie gods, gecoren Roomschen eiser, altijs vermeeder crycs coninck van Germanen, etc... grave van Habsburch, van Vlaenderen, etc....

Allen denghenen die desen, onsen brief zullen zien, szaluut.

Doen te weten dat wy ontfanen hebben die ootmodighe supplicatie vanden scepenen van den stede van Poperinghen als oppervoochden van allen weesen binnen den selven stede, Inhoudende hoe dat over hondert jaeren ende zo langhe meer, dat gheen memorie en es ten contrarien, men aldaer geuseert heeft vuut te gemene zekerweese ghelt ter crooze ofte winninghe ten proffytte vanden scamel weesen omme hemlieden daarmede te sustineren.

Nu eyst zo dat de voorseide supplianten, verstanede dat eenighe persoonen die sulck weese ghelt onder hem hebben, zouden willen obstacle maken mits dien dat zy zouden willen zegghen ongefondeert te zynen, zulcke penninghen cours te laeten hebben, mits den welcken de voorseide supplianten hen beduchten dat nyet jegenstaende huerlieden oude possessien ende usancien voorseid, men hemlieden int ghene des tot hier toe vuutghegheven es geweest, stoot ende belet mogen doen,

Bduchten oick dat onsen procureur generael van Vlaenderen ten caause voorseid den supplianten zouden willen moeyen ende jegens hemlieden procederen, twelck commen zoude tot groiten prejudicien ende achterdeele van den voirseide schamel weeskens die meestendeels dochterkens zyn ende luttel of geen ander goet en hebben ende mits desen gheschapen waeren tot eeuwigen daghen te commen in dolinghen of grooten armoeden ende nemmermeer tot huwelycken state geraken,

Ons ootmodelijcken bidden dat aengemerct dat de voirseide stede zeere verarmet es, zoe by pestilencie, onderhoudinghe van zekere weteringhe, overdraghen ende cauchyden, wel omtrent een myle lanck, geduyrende boven, noch andere groote lasten van renten, beden, impositien ende andere oncosten die dezelve stede dagelycx heeft te supporteren;

Dat ons ghegheven wille hemlieden te accorderen den voirseide weesghelde te moghen innen, totter betalinghe van dien, te bedwynghe realyck ende by feyte die ghene die eenich weese ghelt onder hemlieden hebben, of dat zy lieden daer vooren gehouden worden losrenten te besetten ofte verzekeren het zy reelyck ofte personelyck niet jegenstaende opposicie ofte appellacie gedaen of te doene ende oick imponeren hier up silencie perpetuel;

Onsen voorseide procureur generael van Vlaenderen, ende allen anderen justicieren ende officieren ende hemlieden hierop verlenen ende doen expedieren onsen oepenen breiven van octroye in behoirlycke vorme.

Soe eyst dat wy dese zaken overghemerct ende hierop gehadt tadvys van onsen lieven ende getrouwen, die president ende lieden van onsen camere van den raede in Vlaenderen, Den voornoemde scepenen van Poperinghe, supplianten gheneghen wesende, tot huerlieden bede ende supplicacie,

hebben geoctroyeert, geconsenteert ende geaccordeert, octroyeren, cnsenteren ende accordeeren vuyt onse zonderlinghe gracie mits desen, onsen brieve, dat de voochden of tuteuren van den weesen oft onbejaerden kynderen, woonende in de voirseide stede van Poperinghen, zullen moghen voortaan heffen ende exigieren de penninghen der voorseide weesen toebehoorende ende te bedwynghen den ghenen die eenighe nvan den voorseide penninghen onder hen hebben, deselve penninghen te leveren ende restitueren in hueren handen om daarmede by wete ende consente van den voornoemde supplianten als oppervoochden los of erfrenten te coopen ten proffytte van den voorseide weesen oft zelve te coopen ende nemen tot hueren laste ende te bezetten eden verzekeren de selve renten ten pryse dat de voorseide voochden deselve renten zullen willen vercoopen tot proffytte an den voorseide weesen.

Ende vuyt onsen meerder gracie ende by advyse als bofen, hebben geimposeert ende imposeeren onsen voorseide procureur generael ende allen anderen, onsen rechteren, justicieren ende officieren, eeuwich swyghen ende silencie van tghene des de voirsedie suppleanten gebruyct ende ghenyet hebben van den voorseide weese ghelt, tot nu toe inden manieren voirscreven.

Twelcke zoe verre als van node, zy aengesien haer oude possessie, wy hen vergheven hebben ende vergheven by desen, up condicie nochtans dat zy voortan nyet meer daarvan en sullen mogen useeren oft ghebruycken in eenigen manieren.

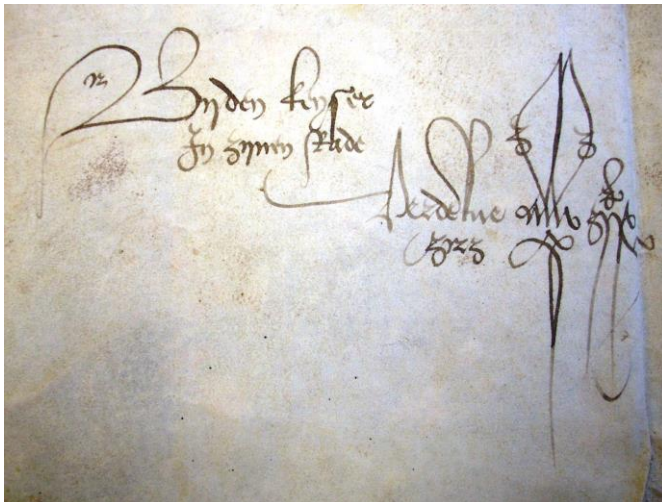
Ontbieden daeromme ende bevelen, den voorseide van onsen raede in Vlaenderen, souverain bailliu van Vlaenderen, bailliu van Poperinghe ende allen anderen; sonden rechteren, justicier, officieren ende onderdanen, wien dit aengaen oft aan roeren sal, mogen hueren stedehouden ende elcken van hemlieden besonderen, zoe hem toebehooren sal, dat zy van dese onse gracie octroy, consente ende accoord inder vougen, manieren ende onder de condicien bovenverclaert, doen, laten ende gedoege, den voornoemde supplianten ende voochden van den voirseide weeskynderen ernstelyck, vredelick ende volcommelick genyeten ende ghebruycken;

Sonder hem te doen of te laeten geschien eenich hinder, stoot ofte letsel ten contrarien, want ons alsoe gelieft.

Des toirconden, soe hebben wij, onsen zeghel hieraen doen hanghen,

Gegeven in onsen stede van Bruessel den tweesten dach van december int jaer ons heeren duust vyfhondert ende vierentwintich.

Ende van onsen rycken te weten van den roomschen ende Hongrien in xijste ende van Spaengnen in tixsten.

1526

Pauwels Heindericx *schrijft in zijn 'Jaerboeken van Veurne en Veurnambacht' het volgende:*

Naer dat den coninck van Vranckrycke in den slagh van Pavie (*Pavia*) gevangen genomen was, wiert hy gevoert nare Spagnien ende daer seer strictelick bewaert. Ende als hy daer eenigen tijdt opgesloten geseten hadde, wiertter seer gehandelt van peys te maecken ende oock tot sijner verlossinge.

Eyndelinge wiert desen in de stadt van Madrid, tusschen den keyser ende de coninck op den **14de januarius 1526**, peys geslooten.

Den coninck wiert alsdan los gelaten, op bespreck dat hy sijne twee oudste sonen in Spagnien moeste senden in verbintnisse an 't onderhoudt der conditien vanden peys. Daer wiert onder andere by dat tractaet besproocken, dat den coninckv an Vranckryck voor hem ende sijne naercommelingen de opperheerschappy vande graefschappen van Vlaenderen afstont.

Jan Davidt, stadsgeneesheer en barbier – Kristof Papin – In 'Zeven eeuwen dienstbaarheid'. & 'Medische kennis te Poperinge omstreeks 1525: Het handschrift van de stadsgeneesheer en barbier Jan Davidt.' - Westhoek, 25, 2009, p. 61 – 66.

Vanaf het moment dat we de stadsrekeningen van Poperinge ter beschikking hebben, kennen we inderdaad de namen van de artsen die door de stad werden betaald.

Op het eind van de 16de eeuw kregen zij al een jaarpensioen toegekend, waardoor het duidelijk is dat ze allicht fulltime die activiteit deden in opdracht van de stad. Voordien werden medici aangesteld door de stad en betaald voor hun afzonderlijke prestaties, meestal in het kader van epidemieën die de stad met de regelmaat van een klok teisterden.

Zij kwamen ook de zieken behandelen in het Gasthuis maar die samenwerking was niet altijd van harte. De zusters ervoeren dat als een regelrechte concurrentie voor hun werk, maar de stedelijke overheid poogde door het aanstellen van universitair geschoolden het niveau van de dienstverlening omhoog te halen.

Het is een gelukkig toeval dat het pestboek van stadsgeneesheer en barbier **Jan Davidt** bewaard is gebleven.

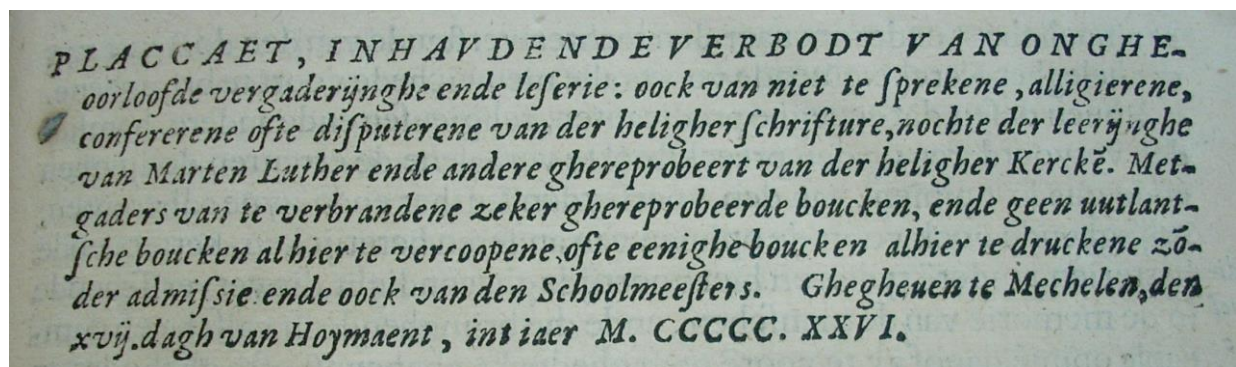
In 1526 werd hij door de schepenen van Poperinge aangesteld in de bestrijding van weer eens een pestepidemie en hij liet ons een handschrift van maar liefst 235 blz. na dat uitgebreid ingaat op de behandeling van pestlijders. Dat precies in 1528 er een conflict werd beslecht tussen de zusters van het Gasthuis en de stedelijke overheid omtrent o.a. de betalingen die de zusters voor hun werk kregen, wijst erop dat we dan al kunnen spreken van concurrentie.

Plakkaat tegen de Lutheranen

1526 was het jaar waarin op de 17 juli er een nieuw plakkaat uitkwam tegen de protestanten. ... inhoudende verbodt van onghoorloofde vergaderynghe ende leserie, oock van niet te spreken, alligieren, confereren oft disputeren van der heligher schrifture, nochte der leerynghe van Marten Luther ende andere ghereprobeert van der heligher Kercke.

Metgaders van te verbranden zeker ghereprobeerde boucken ende geen uutlantsche boucken al hier te vercoopen, ofte eenighe boucken alhier te drucken zonder admissie ende oock van den schoolmeesters.

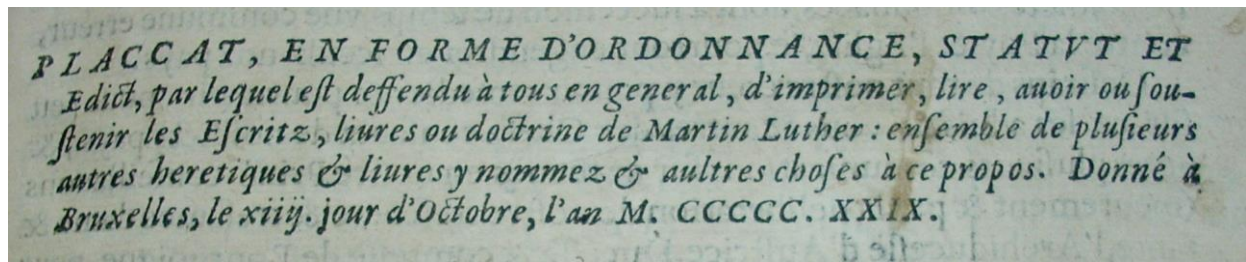
Ghegheven te Mechelen, den vvij dagh van Hoymaent, int jaer M CCCC XXVI

Libbrecht schrijft in zijn artikel 'De opkomst van de Reformatie' dat er in de beginjaren van de reformatie weinig vaste kernen in het Westkwartier aanwezig waren maar dat de 'ketterse' geschriften toch druk gelezen werden.

De boekhandelaar **Dierick Kits** uit Sint Winoksbergen, werd hiervoor gevangen gezet en op de 21ste maart 1528 voor eeuwig verbannen uit Vlaanderen.

Sint Winoksbergen is nu ook zo ver niet van Poperinge en was toen een bevoorrechte handelspartner.

Op de 14de oktober 1529 werd het verbod op het drukken en lezen van Lutherse geschriften nogmaals verboden een verbod dat nogmaals op de 7de oktober 1531 herhaald werd. Vanaf de ordonnantie van 14 oktober 1529 werden de overtreders van de edicten voortaan onderworpen aan de doodstraf en andere criminele straffen. De Karolinische wetgeving inzake ketterij nam daarmee een beslissende wending, waarop zij nooit meer zou terugkomen.

Van Meerbeeck schrijft:

Ten selven tijde – september 1529 - quam boven inde landen een vremde sieckte, die noyt ghesien oft gehoort en was, die **sweetende oft engelsche sieckte**, van de welcke veel menschen stierven, want binnen 14 uren waren sy doodt ende alsoo verre dat sy die uren overquamen, so hernamen sy't.

Het lantschap van Vranckrijck was oock seer benauwt, want den tijdt van den jaere ginck daer al teghen nature; inde maent van december, januarus ende februarus so wiesen alle vruchten, de boomen cregen nieuwe bladeren – het ghewormte ende slecken bedierven de vruchten der aerde, waer door eenen grooten swaren ende scherpen hongher al tlant door ghekomen is.

Dit jaer in den april wierden vercondicht de ordonnantien vanden rijcsdagh tot Spiers, gemaect op 't stuck vande religie. Maer alsoo de selve een ieghelyck niet en behaeghde, soo heeft den hertoge van Sassen, den marckgrave van Brandenborgh, den hertoge van Lunenborgh, den landtgrave van Hessen, den grave van Anholtende veerthien vrye rijcssteden betuycht dat sy die niet en souden aenveerden noch gehoorsaem zijn. **Ende daer is eerst gecomen den naem van protestant.**

Plakkaat tegen de Lutheranen

1526 was ook het jaar waarin op de 17 juli er een nieuw plakkaat uitkwam tegen de protestanten.

... inhoudende verbodt van ongheoorloofde vergaderynghe ende leserie, oock van niet te spreken, alligierene, confererene oft disputerene van der heligher schrifture, nochte der leerynghe van Marten Luther ende andere ghrereporbeert van der heligher Kercke.

Metgaders van et verbrandene zeker ghereprobeerde boucken ende geen uutlantsche boucken al hier te vercoopene, ofte eenighe boucken alhier te druckene zonder admissie ende oock van de nschoolmeesters.

Ghegheven te Mechelen, den vvij dagh van Hoymaent, int jaer M CCCC XXVI

Eene bladzijde uit den ondergang van Brugge en 't verval van de handel

Altmeyer – Rond den heerd – 20ste jaar, 1885 – bladen 189, 190 – 191 – 214 – 215 – 229 – 231 – Overgenomen van Oscar Fiers

Het meeste getal geschiedschrijvers hebben den val van Brugge toegeschreven aan de volksberoerten die Vlaanderen onrustig gemaakt hadden en wel bijzonderlijk aan deze die ontstonden ten tijde van Maximiliaan.

De gekende geschiedschrijver Altmeyer, denkt dat deze volksberoerten daaraan kunnen geholpen hebben, maar hij meent dat er nog andere redens zijn, en, hoe onwaarschijnlijk het schijnt zou de ontdekking van Amerika, de grootste oorzaak zijn.

Immers de handel van de Oosterse waren en specerijen, die eerst langs de Rode Zee, Beirut en Alexandrie naar Venetie en van daar naar Duitsland en uit Duitsland naar Brugge verzonden werden, begonnen van nu af, door de Portugezen, langs de nieuwe weg der scheepvaart, die Vasco de Gama geopend had, toen hij in 1497 de Kaap der Goede Hoop omzeilde, niet meer naar Brugge, maar wel naar **Antwerpen** gevoerd, van waar zij naar Duitsland en andere streken verzonden werden.

Dit was de oorzaak van de aangroei van Antwerpen maar tevens van de ondergang van de Hanze van Brugge.

Een andere oorzaak, zegt Altmeyer is de volgende:

Reeds op 't einde van de XVde eeuw, ziet men niet in ons land alleen, maar overal, de vrije koopstrijd opkomen. De ene koopwaar voren, de andere na, wordt zo niet in rechte, toch eerst in feite uit het oud stapelrecht getrokken. 't Stapelgoed werd zowel door onze landgenoten als door de vreemden aan Vlaamse kooplieden te bewaren gezonden, ten einde aan de tussenkomst van 't kantoor te ontsnappen. Een ingebeelde stapel nam de plaats van den feitelijke in. De commissiehandel daagde op.

't Kantoor van de Hanze verdedigde zich heftig.

Te dien tijd steunde geheel het stelsel van de koophandel op de bescherming, die vastgesteld was bij oorkonden en voorrechten, keuren en privileges.

Het Brugse kantoor had de zijne en 't hield dat die voorrechten geëerbiedigd werden, in de eerbied van zijn voorrechten lag zijn voorspoed.

In **1507** werd een Rijksdag van de Hanze gehouden te **Lubeck**.

Daar wordt het verboden aan de Oosterlingen, dat zijn de Duitse kooplieden van de Hanze, rechtstreeks uit handen van Nederlanders koopwaren te ontvangen, of rechtstreeks naar deze te verzenden, 't en zij bij tussenkomst van 't kantoor van Brugge.

In **1511** komen de bondgenoten weer bijeen te Lubeck en zij schrijven een dringende oproep uit, bij vorm van besluit, aan al de Hanzesteden, om te vragen dat zij samen zouden spannen, met alle kracht, tegen de Hollanders en de Brabanders die de voorrechten der Hanze niet eerbiedigen.

Verder wordt er voorgeschreven klacht te doen wegens de assise geleid op 't bier dat inkwam langs het Zwin, assise tegen de rechten van de Hanze strijdende.

Daar werd ook geklaagd dat de Hoochduitschen, dat zijn de Hoog Duitsen, **laken te Poperinge gekocht hadden en het verkocht hadden te Dantzig**. Dies aangaande zou men aan't magistraat van Poperinge en aan de oudste van Dantzig schrijven, opdat zulk misbruik niet meer zou gepleegd worden.

De Vlamingen hadden niet de voorrechten van 't kantoor van Brugge te overtreden, dit kantoor schier ten onderen gebracht en het kwam zo ver dat men voorstelde om Brugge te verlaten en een nieuw kantoor op te richten te Antwerpen.

Maar sommige leden waren tegen zulk een uiterst middel, steunende op de grote voorrechten die de handelaars in Vlaanderen genoten. Met zulk een verandering, zeiden zij, ware alles verloren, de Hoog Duitsers en deze van Dantzig zouden meester worden van geheel de handel.

Op de bijeenkomst van **1521** wordt het zelfde voorwerp te berde gebracht. Naar Antwerpen overgaan, ware weliswaar de lakennijverheid van Poperinge en elders te niet doen, maar 't ware alleen mogelijk aan verhuizing te denken, indien Brabant en de soeverein der Nederlanden, dezelfde voorrechten als in Vlaanderen wilde toestaan.

De mannen van Lubeck waren er voor om te Brugge te blijven, deze van Bremen kozen voor Antwerpen. Uiteindelijk werd beslist de zaak nog een jaar te laten rusten.

In 1525 kam er echter nog geen beslissing.

In **1530** kwam er een nieuwe vergadering.

De Bruggelingen brachten al de voorrechten naar voren die de Hanzesteden te Vlaanderen genoten. Zij stelden voorop hoe veel zorg, pijn, onrust en geld het aan de Bruggelingen gekost had om de Hanze te bewaren, en dat niettegenstaande al deze opofferingen de Hanzeaten Brugge wilden verlaten. Zij smeekten ze om in Brugge te blijven en om dit te bekomen beloofden ze dat de tol op het bier en de wijn door de Oosterlingen verkocht, weer afgeschaft zou worden.

In het belang van de Oosterlingen had men ook nog het Zwin verdiept.

De gezanten van Keulen en van Lubeck spraken ten voordele van Brugge.

De burgemeester van Hamburg hield staande dat Antwerpen in de toekomst beter was. De kooplieden wilden immers in Antwerpen zijn en hij merkte ook op dat het laken van Poperinge en van Tourcoing vrij te Antwerpen verkocht werd, zonder tussenkomst van de Hanze.

Op **1535** werd een landdag samengeroepen te Luneburg en in oogst voortgezet te Lubeck. Hier kwamen de Hamburgers vragen dat het voorstel der lieden van Bergen op Zoom, die vroegen om het kantoor van Brugge naar Bergen op Zoom te verplaatsen, goed zou onderzocht worden.

Deze van Riga hielden aan Brugge en een van de redenen daarvoor was dat men, met het kantoor te Brugge te behouden, men toch voort zowel Poperings als Tourcoings laken vrij bekomen, welke nering men met het verplaatsen van het kantoor naar Bergen op Zoom, zou verliezen.

Men besloot dan ook het kantoor te Brugge te behouden, op voorwaarde dat het ten gronde werd hervormd.

Op de landdag van Lubeck op **23 mei 1540**, kwamen de klachten van het Brugs kantoor weer

te berde. In 't algemeen waren de Hanzeaten meer genegen om het kantoor daar te laten.

Men stelde dat de kantoren van Londen, Brugge, Bergen en Vovgeraed de vier steunpilaren van de Hanze waren, dat het wegrukken van de stapel uit Brugge, gans 't gebouw zou doen instorten.

Daar tegenover stond dat de lieden uit Nijmegen, Deventer, Groningen en Kampen, het kantoor naar Antwerpen wilden zien brengen met als hoofdreden dat elke Hanzeaat in Antwerpen wilde werken.

Er werd beslist een gezantschap naar de keizer te sturen en indien deze in Brabant dezelfde rechten als in Vlaanderen zou toekennen, dan kon het kantoor verplaatst worden naar Antwerpen. En zo geschiedde het ook.

Het kantoor van de Oosterlingen te Brugge

Het kantoor der Hanze te Brugge is bijna drie eeuwen lang in bloei gebleven. Dit kwam omdat er

uitmuntende keuren waren die 't kantoor regelden en die stipt onderhouden werden.

In deze periode was er te Brugge een raad van 24 lieden, waaronder 6 Aldermans en 18 raadslieden der kooplieden, allemaal bejaarde, treffelijke, ervaren, welhebbende en scherpzinnige lieden.

De Hanzenatie van Brugge bestond uit meer dan 300 personen, die in de hoogste achting stonden. Maar nu was zij zo vervallen dat er in de stad maar 3 Aldermans en 9 raden meer waren en dat gans de inrichting in wanorde en wetteloosheid vervallen was.

Welke zijn de oorzaken van deze val en waaruit is het kwaad gesproten?

Een stuk uit de oorkonden van Bremen, geeft ons een antwoord.

't Kwaad is dat de besluiten van de rijksdagen van de Hanze niet meer onderhouden werden, dat de Hanzesteden in onenigheid leefden, welke onenigheid natuurlijk ook voorgezet werd onder de leden, die met elkaar twisten, zodat de bond in misachting viel, zowel in de ogen van de volkeren als van de souvereinen van de Nederlanden.

't kwaad is dat de voorrechten der Hanze onder de voeten getreden werden, dat de leden geen voorschot meer en betaalden en het kantoor zodat het kantoor in de schulden kwam te zitten.

't Kwaad is voornamelijk dat er voor de Hanze handel allerlei leiden gebezigd werden die in de Hanze niet waren en geen rode duit in de 'schotbusse' storten.

Ook nog dat de lieden van Amsterdam en van Antwerpen koopwaren die aan de Hanze voorbehouden waren, rechtstreeks en zonder tussenkomst van de Hanzeaten in die landen kochten en verkochten.

Daaruit kwam het voort dat vele handelaars Brugge verlaten hadden om naar Antwerpen over te gaan.

Anderen die wel in Brugge bleven laden hun koopwaar op Hollandse schepen en men zag kruideniers, corduaniers, lakenwevers, ... rechtstreeks en zonder tussenkomst van het kantoor,

met de Hanzeaten en Duitsers handelen, allerhande koopwaar van daar ontvangen en deze in vrijen handel in hun winkels verkopen.

Zo ook deze van **Poperinge** en van Tourcoing schonden de keuren als zij te Antwerpen openbaar hun laken verkochten, zowel aan de kooplieden van de Hanze, als aan deze die er geen deel van maakten.

Dit was in strijd met het recht van de Hanzenatie, volgens 't welk Poperinge en Tourcoing en alle vreemden, geen laken mochten verkopen dan te Brugge en bij tussenkomst van het kantoor.

Zelfs de souvereinen der Nederlanden onderhielden deze keuren en rechten niet meer, en zij verpachten de tolrechten aan lieden die ze onmenselijk vermeerderd hadden.

Wat de Hanze doen mocht, 't en kon niet helpen; een nieuw stelsel was aan 't opkomen. Noch gezantschappen, noch onderzoeken, noch klachten waren bekwaam de gang der zaken tegen te houden.

1527

Eustache Warhoil, proost van Poperinge

In het 'Monasticon Belge – Tome III' – wordt er door Dom Ursmer Berlière gesteld dat Eustache Warhoil, iets na 1527 proost van Poperinge werd.

Hij was afkomstig van Sint Omer, en kreeg het habijt op de 15de april 1499. Nadat hij eerst een tijdje onder-prior geweest was, verkreeg hij de proosdij van Poperinge waar hij bleef tot aan zijn dood in 1536 en waar hij ook begraven werd.

1528

Engels linnen

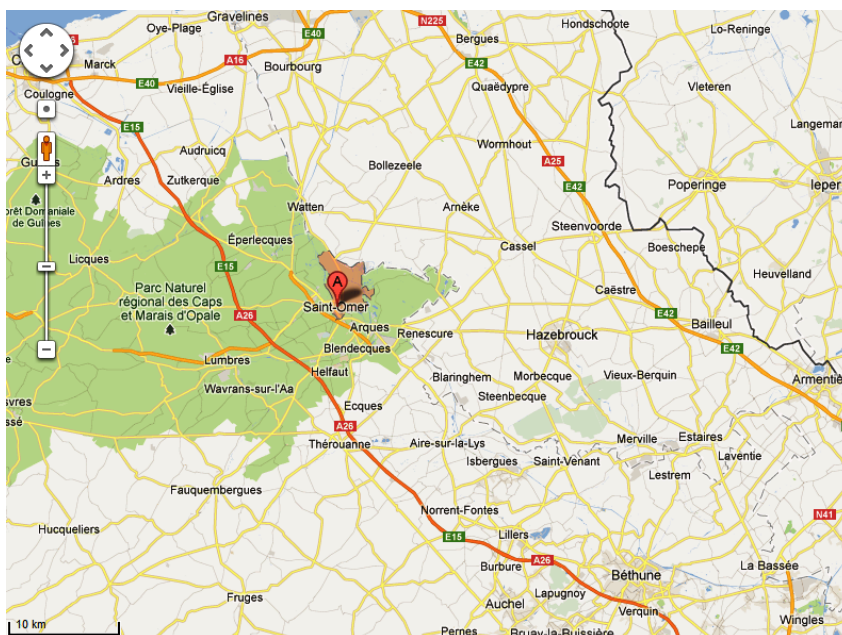
De problemen voor de Duitse Hanze werden in 1528 nog groter doordat de laken- en linnenhandel met Engeland wettelijk geregeld werd.

Op de 24ste maart 1528 liet men officieel de invoer van het Engels – goedkoop en eenvoudig – laken en linnen toe en kregen we een plakkaat van de keizer - onder de vorm van een ordonnantie dat men geen Engels linnen binnen deze landen kan binnen brengen zonder deze eerst gestapeld te hebben in de Calais en de tol van Grevelingen betaald te hebben en dit op de

boete van het aanslaan van dit linnen.

De lakenmarkt werd ook hierdoor veel vrijer, waardoor de Duitse Hanze terrein verloor.

Belangrijke plaatsen: Sint-Omaar, Théroutanne en Poperinge

Het gasthuis en de zusters

Antoine de Berghes, abt van Sint Bertinus, stelt als zijn gevolmachtigde in de Raad van Vlaanderen aan Francois de Courteville en Boudewijn Mayaert, om op te treden in het geschil tussen hem en de magistraat van Poperinge enerzijds en zuster Jacquemine vande Beverne, meesteres van het hospitaal der grauwe Zusters te Poperinge anderzijds
- 2 folio's van een dossier betreffende hetzelfde proces -

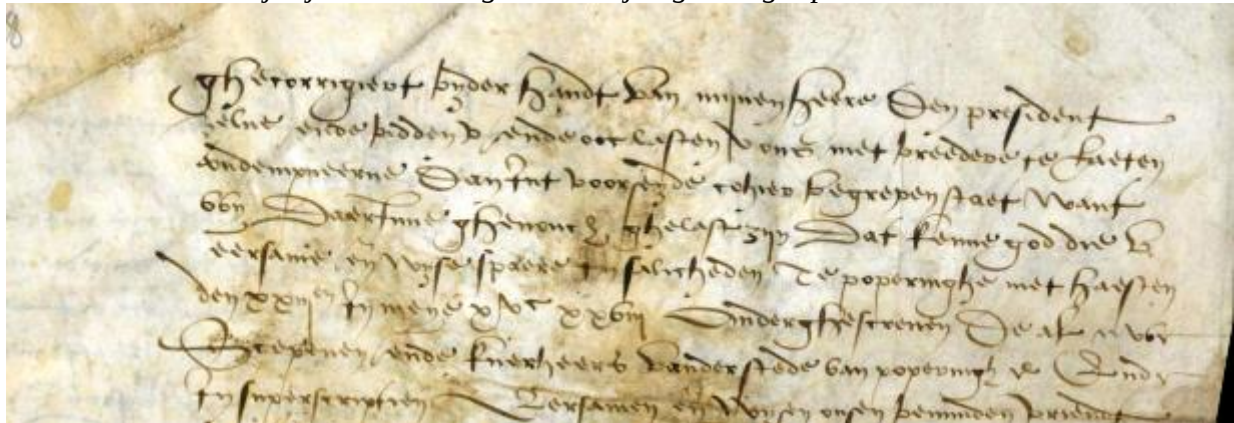
27 mei 1528

Appointement ghemaect tusschen den heere ende wet met de moeder van het gasthuys, waer by het devoir, sallaris ende pensioen vande susters is ghefixeert - tselve es ghedecreteert inde raede van Vlaanderen

Transactie en appointement tusschen den heeren officiers ende justetieren vanden stede van Poperinghe ander een zyde
ende de zusters der zelve stede an der andere zyde

Ghecorrigeert byder handt van mynnen heere den president zelve ende bidden u ende ooc lasten u ons met bredere te laeten condempneeren dan int voorseide cohier begrepen staet want wy daerinne ghenouch ghelast zyn - dat kenne god die u eersaeme ende wyse spaere in salicheden -
te Poperinghe - met haesten den xxiiij in meye xvc xxviiij

De tekst is waarschijnlijk niet volledig – want hij begint nogal plots:

Onderghescreven al uwe scepenen ende kuerheers vanden stede van Poperinghe ende in superscriptien - eersaemen en wysen onsen beminden vriendt **Franse Cortewille** - procureur ende cnaepe vanden stede te Ghendt
ende voorts als procureur - speciael ende irrevocable - van de eerwaardighen heere ende vader - in gode - myn heere **Anthuenes de Berghes** - abt van St. Bertins binnen der stede van St. Omaers –
ooc ghefundeert by letteren van procuratien onder den zeghelevanden voornomden abt ghezeghelt in groenen wasse - de zelve in daten **den xiiij in meye xvc xxviiij 13 mei 1528** - danof inhouden hieronder volcht van woorde te woorde

A tous ceulx qui ces presentes lettres verront

Anthoine de Berghes - par la permission divine - humble abbé de l'eglise et abbaye de Saint Bertin en Saint Omer - Salut

Scavoir faisons comme nous monsieur faict de nommé, constitué et estably, noz procureurs generaulx et certains messagiers especiaux - sieur **Franse de Courtewille et Baudewyn Mayaert** -

ausquelz procureurs et achescun ou l'un deulx a persons

et pour le tout portant ces lettres -

nous avons donné et donnons plain pouvoir de nous noz droiz - causes - querelles et

besoingnes menes et a monnoir contre toutes personnes -

à toutes cours et pardevant tous juges - tant de sainte èglise bimeseculiers – *niet duidelijk* -

en demandant et en diffendant gardes renerre maintenir

pour suys et deffendre congnoistere – ni-er / advoer et desadvoer - requerre et entreprendre

adveux et garande paccifier - accorder - mander et contreremander - faire et relever

et sommes et en contremands et en faire foy - complaindre en cas de saisme et de nome cetre

remettre et veoir remettre toutes choses ...

ce mocueuses et mettre main commne a nostre droict opposer - l'opposition

poursuyr contre - renunchier se mestier est faire et veoir faire toutes manieres doeffrer

requestes - protestations - conclusions - sommations - benes et ostentions de lieux - requerre

et demander advis et de conseil - et tous aultres delays - constinuer et rasionnables -

furur en lame de nous

et faire tous sermens que ordre de droict requiert et en segne proposer san raison et articles -

les affermer et mettre par escript -respondre aux faiz et raisons de partie adverse - produyre

tesmoings - lettres et m... -

veoir jurer tesmoingz de partie - ballies reproches et salvations - conclure en droict oyr droit -

arrest - jugemens - sentences interlocutoires et diffinitive -

apeller l'apel ou appeaulx - poursuyr et y renuncher se mestier est substituer aultres

procureurs - ung ou plusieurs - ayant ou ayent le mesmes pouvoir dessuse ou partie dicelluy

dit pouvoir especial - absolut et irrevocable audit - Frans de Cortewille et Bauduin Mayaert et

achescun deulx pour le tout portans cedit presentes

de pour nous et en nostre nom aller et comparoir pardevant monsieur les president rt gens du

conseil de l'empereur nostre sieur en sa chambre de Flandres à Gand -

des illecq ratiffier - emolguer et recongnoistre de nouveau certain appointment fait et

conclud entre nous les echevins et koerriers de notre ville de **Pauperynghes** dune part

et soeur Jacquemyne vanden Beverne - maistresse du hospital des grises soeurs estand en

notre ville de Pauperinghes et religieuses dudit lieu dautrepart

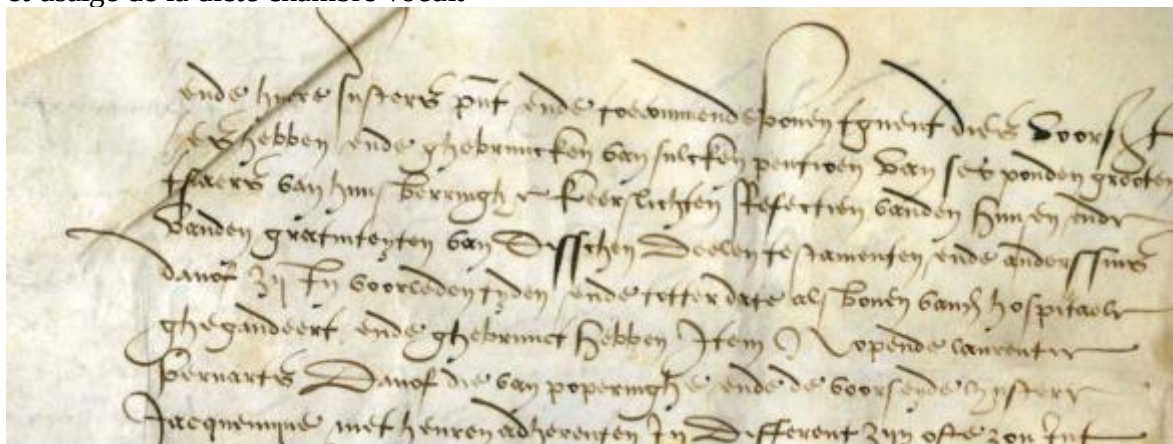
mesmes de accorder pardevant ledit president et gens dudit conseil en la dicte chambre de

Flandres estre condempné de temo fnume

et accomplir le contenu oudit appoinctement quy est signe de la main dudit Fransois et tout ce

que par icelluy est faicte mention sur telles paines et manieres du contraintes que le stil

et usaige de la dicte chambre voeult

...

Het tweede deel van de tekst in dan weer verder in het Vlaams.

...

ende huere susters - present ende toecommende boven tguent dies voorseit es - hebben ende ghebruucken van sulcken pentioen van ses ponden grooten sjaers van huns berringhe - keerslichten - refectien vanden huusen ende vanden gratuiteyten van disschen - deelen - testamenten - ende anderssins

danof zy in voorleden tyden ende totter date als boven vande hospitale ghegaudeert ende ghebruuct hebben

Item nopende **Laurente Bernaerts** danof die van Poperinghe ende de voorseyde sustere Jacquemyne met heuren adherenten in different zyn ofte zou – *zij* - int godshuus kunnen zal of niet - anghezien dat zou daer niet gheprofest en es -

de toecomende patre zal daerup voorzien ende ordonneren by advyse vanden anderen religieusen aldaer gheprofest also hy dat vinden zal oorboirlic wesende om tgodshuus

Item angaende stellen vanden pater de voornoemde religieusen consenteren ende zyn te vreden dat myn heere de prelat van Sente Bertins ende zyn naercommers zullen altyts de autoriteyt hebben te stellene sulcken pater wesende vanden vier ordenen ende vuyt sulcken convente in Vlaenderen alst hemlieden believen zal ende dien destitueren ende eenen anderen stellen thuerliedder beliefte tallen tyden alst hemlieden goet ende oorboir dincken zal - behoudens dat myn voorseyde heere nu eerst stellen ende ordonneren zal den ministre vanden broeder ende vander derder ordenen van Sint Fransoys binnen der stede van Ypere - zyn leven lanc over huerliedder pater of het en waere datter redelicke cauze waere omme hem te destitueren

Item te laetsten geacoordert wesende in al tghuent dies boven ghenoompt es -

zo sullen hemlieden partie - hinc inde - voor myne heeren vanden rade laten condempneren in tonderhoudt van dien opde constrainte van vyfhondert gouden leeuwen ende voort salmen danof doen maeken autenticque brieven anden welcken elcke partie eenen hebben ende bewaeren zal ter conservatie ende bescuddinghe elc van syne rechten ende also vriendelick leven met elcanderen ende mits desen vriendelicken appointementen -

zo beloven de voornomde religieusen hemlieden te vreden te houden van den andre religieusen - zonder hemlieden ter cauzen vande differenten tusschen hemlieden gheresen ende uyt dit proces gheresen was verwyte - punitie ofte correctie te doene nemaer zullen van nu voort met elcanderen paiselcick ende vriendelic leven - zo ghoede religieusen behooren ende sculdich zyn te doene

op peyne van huerlieden pater danof ghecorrigeert tzyne

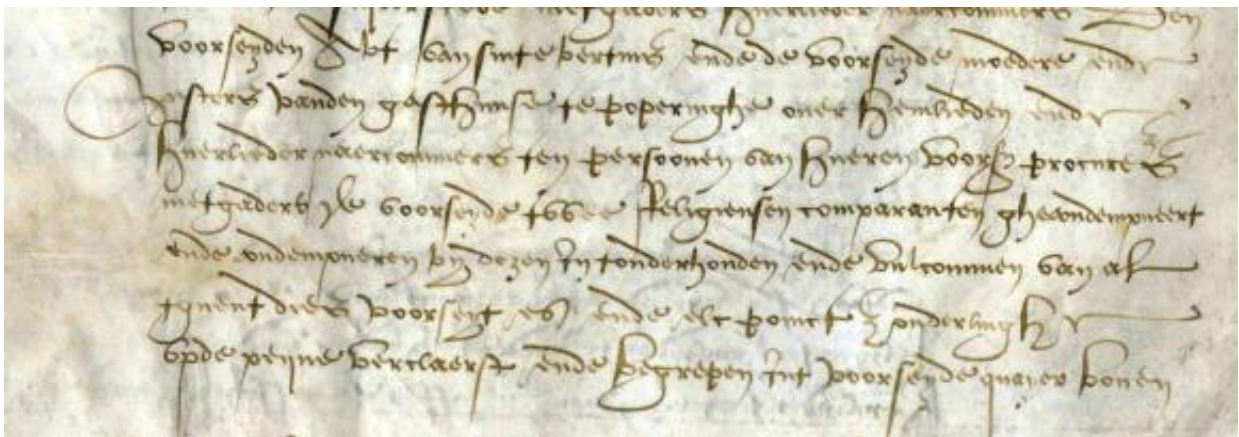
ondergheteckent F. Courtewille

en de tekst gaat verder:

welc appointement ende alle de punten daerinne begrepen - de voornoemde comparanten elck in de qualiteyt als boven ende also verre alst elcken angaen mach - belooft hebben ende beloven by dezen by huerliedder meesters ende huerliedder naercommers te houdene ende onderhoudene goet - vast ende van weerden teeuwighen dach up de peyne ende verbuete begrepen ende verclaerst in alzulcke papier ghescreven ende hierboven ghecuserereert – te verhaelne opde temporelle goedinghen vanden gheestelicken ende tgoet ende persoonen vanden anderen -

verzouckende deselve procuruer ende elc van hemlieden de zelve huerliedder meesters metgaders de voornoemde twee religieusen comparanten int onderhouden ende vulcommen van tguendt dies voorzeit es –

den inhoudene vanden voorseyde appointemente ende elc point zonderlinghe ende up de peyne daerin begrepen by ons ghecondempneert te zyne up heerlicke executie ende wy ghesien de voornomde procuratien ende ghehoort tinhouden vanden voornomden pointement ende quoyier papieren hierboven gheinsereert hebben de voornomde keurheers van Poperinghe over hemlieden ende de ghemene vander voorseyder stede metgaders huerlieder naercommers den voorzyden abt van Sint Bertins ende de voorzeyde moedere ende zusters vanden gasthuyse te Poperinghe over hemlieden ende huerlieder naercommers ten persoonen van hueren voorseide procureurs metgaders de voorseyde twee religieusen comparenten ghecondempneert ende condempneren by dezen in tonderhouden ende vulcommen van al tguendt dies voorseyt es ende elck point zonderlingheop de peyne verclaerst ende begrepen int voorseyde quayer boven

En daarmee sluit deze tekst ook plots, zodat we eigenlijk moeten concluderen dat dit document niet volledig is.

We kunnen echter wel besluiten dat de drie gevolmachtigden kwamen tot een 'vriendelijke' overeenkomst, welke de raad goedkeurde bij vonnis van **de 27ste mei 1528**.

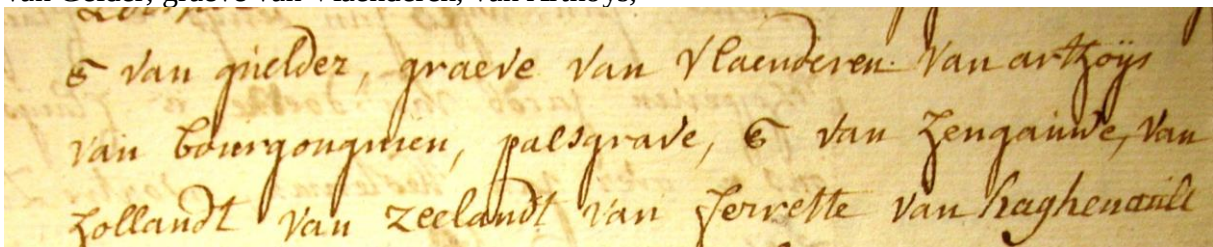
We vonden deze akte terug in de aparte map van het gasthuis en geven hier de bijna volledige transcriptie ervan. (SAP 493c)

27 mey 1528

Appointement ghemaect tusschen de heere ende wet, met de moeder van t' gasthuys

Dit besluit begon met de nodige titels:

De raetslieden s'keysers van Romainen altyts vermeerder 's ryckx, coninck van Germanen, van Castillen, van Leon, van Arrajon, van Navarre, van Naepels, van Sicillien, enz... ende van Gelder, graeve van Vlaenderen, van Arthoys,

Van bourgongnien, palsgrave ende van Hengauwe, van Hollandt, van Zeelandt, van Sevette, van Haghenault
enz... ordonneert in Vlaenderen,

Doen te weten allen lieden, dat voor ons gecompareert sijn in persooene
Francys Corteville, als procureur speciael en irrevocable van Adriaen Makeblyde bailliu,
Christiaen Loys, en Jan de Waele over hem lieden
ende over Ghelein Van Goesteene, Mathys de Zoutre, Jan Wyls, Jan Denys ende Claeys van
Berthen, schepenen,
Jacob Van de Doene ende Clays Scherrier over hem lieden
ende over Jan Kesteman, Woutre Liebaert, Ghelain Calf, Willem de Roo, Claeys vande
Berques ende Jacob de Hondt, ceurheeren van Poperinghe over hemlieden
ende over alle den

p. 2

ghemeenen inghesetene vande voorschreven stede,
ghefundeert by letteren van procuratien onder henne zeghele in daten den 15den in april xv c
ende achtentwyntigh, gheteckent op den ploy Maes, danof inhouden hier naer volgt van
woorde te worde.

***Hier volgt een eerste volmachtbrief** waarbij de schepenen en de keurlieden van Poperinge
volmacht geven Francis Corteville om in hun naam op te treden om een nieuwe regeling
overeen te komen .*

*Maar dit slaan we over. Net zoals het volgende stuk, een tweede volmacht. Deze is van de abt
van Sint Omer die zijn volmacht geeft aan dezelfde Francis Corteville en aan Boudewyn
Mayaert om hem en de abdij in het conflict te vertegenwoordigen.*

*De volgende volmacht is die van **de zusters van het gasthuis**.*

*Zij laten hun volmacht opmaken door de 'notaris' **Matthieu de Loopere** en we pikken in
wanneer deze schrijft:*

danof t'inhouden hier naer volgt van worde te worde

In den naeme ons heeren amen,

By desen jeghenwoordighen instrumente

kennelick zy allen lieden, dat den xiij in meye, xv^o & xxviiij

voor mij notaris ende oorcondecher onder geschreven,

ghecompareert in propren persoonen

de eerweerdighe ende discrete religieuse suster **Jacquemyne VanBeveren**,

moeder dan den gasthuyse binnen de stede van Poperynghe,

metgaders suster **Jozyne Lauwers, zuster Mayken Vande Croone, ende Suster Merie**

Reins,

als de meeste menighte vanden conduite van den selven gasthuyse,

dewelke ende elcken sonderlynghe stellen, ordonneren ende maecken moghende,

ende by desen hebben ghestelt ende moghende ghemaect

heurlieder procureurs generael ende boden speciael yrrevocable Francois de Man,

meester Nicolays Uyttenhove up dese saecke,

te wetene regaerde t' appointment dat by den zelven susters over een syde

ende mynheere van Ste. Bertin, ende der wet

vander voorzeyder stede van Poperinghe, over d'ander syde,

gheordonneert, ghesloten ende ghemaect

en ter cause van der questie ende processe

dat tusschen den selven partijen voor den moghenden ende edelen raedt van Vlaenderen

ongheduidere staet t'voornoemd appointment te doen passeren

ende deselve susters te laten condempneren

in alsulcke boete ofte vusant als t'selve appointment inhoudende is

ende specialick al te doen dat zylieden comparanten souden moghen doen

mits dat sy alomme present ende voor ooghen waren

van allen saecken dien boven verhaelt es,
zoo hebben de voorzeyde comparanten aen my notaris begheirt hemlieden van dien te willen
verleenen een of meer instrument,
gedaen te Poperynghe ten huysse van Ghys Laurin, ten daghe jaer ende maent als boven
present oirbare ende discrete mannen Jacop Van Beveren, ende Christiaen Clynckenmaellie,
parochiaenen van St. Bertien, binnen de voorschreven stede, als oorconden, in kennisse der
waerheyt,
soo hebbe ic notaris dese voor ooghen procuratie ghesubscribeert ende gheteekent
hier onder met name ende toename
naer costumen hier toe gheropen ende ghebeden, onder gheschreven et ego Matheus de
Lopere – pbr Morinens dioces publicus autoritate aplica notarius quia premiosis omb. Et
singuler dum sic ut perinstiutier fierent et ogerentus nuaeum prenomumetis testibus presens
interfiy eaque omnia ot singula sic sicré vidi et aidivi theo hoc presens publicum
instrumentum manu propria fidelites scriptum exinde confeci et sybserepsi infidyn et robys
omni premissorum royatys ot reglusitur

ende gheteekent M.L. ...Frans de Man
oock gheassisteert metter voornoemder **suster Jacquemyne, moeder**
ende zuster Jozyn religieusen in t'selve gasthuys over andere,
te kennen ghevende hoe dat sy in de qualiteyt als boven om alzulck different, gheseyt questie,
ende ghedynghe af te legghene als by den voornomden religieusen inneghestelt
ende ontgonnen es gheweest voor ons
jeghens dien voornoemden heere van Sint Bertens,
ende den voornomden van Poperinghe,
t'welck alsnogh hangte onghedeudere
by tusschensprekene van goede lieden van eeren, commuditeyt ende gherusticheyt,
veraccordeert ende verappointeert zijn naer t' uytwysen van sekeren gheschifte in papiere
staende in een qhaye gheteekent by der handt van den voornoemde Frans Cortewille,
danof inhouden oock hie naer volght van woorde te woorde,
omme ter eeren godts ende te gherustigheyt ende ghestichticheyt van elckerlicker
ter neder te legghene zekere questien ende ghedinghe
upgheresen ende hanghende, onghedecideert
voor mijnheeren van den raede in Vlaenderen
tusschen den heeren ende wet vander stede van Poperinghe
ende der moedere met hueren adherenten **de Grauwe Susteren** residerende in't gasthuys der
zelver stede,
ende omme met elcanderen vriendelicker t'appointeeren
zo zijn dese naervolgende poincten ende articlen gheordonneert,
de welcke elck over zijn syde sal ghehouden syn te onderhouden
up de peyne van vyfhondert gouden leeuwen
danof d'een helft wesen sal ten profyte vander keyserlicker majesteyt
ende d'ander helft ten profytte vander partie diede selve onderhoudt,

<i>En hier krijgen we dan de regelingen te horen:</i>
--

Aldereerst zo en sal men voortan in t'voorseyde gasthuys **niet meer dan zeven** susteren
onderhouden, noch ontfanghen, dewelcke sullen **twee dochteren ofte swarte kynderen**
hebben om hemlieden te dienen ende de maniere van der ordene te leeren ten waere by
consent van mijn heere den prelaet van Ste. Bertins ofte synen stedehouder, den proost van
Poperynge, behoudens dat degonne die alsnu in't voorschreven gasthuys geprofest zijn boven

de voorschreven number van seven, sullen daer inne blijven op dat hemlieden liefde tot heuren overlijden ende sal den voorseyden nombre van seven altyt vul moeten blyven ten fyne 't voornoemde gasthuys wel onderhouden ende bewaert zijn mach.

Men mag dus nog maar twee novicen houden en opleeren in het gasthuis tenzij men toelating krijgt van de abt van Sint Bertins of zijn proost om er één meer te hebben.

Item sullen de selve seven susters t'allen tyde bereet zijn ende staen **ten dienste van ziecken** vande stede **buyten den susterhuyse ende binnen,**

t' zij **smettelycke sieckte ofte andere, aarme ofte rycke** ende suffisant sijnde de costen te betaelen, boven den coste geven sullen elcke suster twee stuyvers daeghs daer peste is, ende daer geene peste en is, elcke suster sal hebben een stuyver daeghs suster; twee stuyvers daeghs daer de peste is, ende seer aerm,

zodat de lieden niet machtigh en sijn de costen te ghevene, dat alsdan elcke sustere die daer wert voor de costen ende aerbeyt hebben sal eenen stuyver daeghs

ende binnen der wachte ende buyten der wachte drie grooten daeghs,

die de gasthuysmeesters der moedere van den susters alle weke betalen sal,

ende sullen alsoo de selve susters huerlieder cost van huys bringhe ofte andersints sien te ghecryghene,

De zusters staan ten dienste van alle ziekten, binnen en buiten het zustershuis – hun kliniek of ziekenhuis – of het een besmettelijke ziekte is of een andere, arm of rijk, binnen of buiten 'de wachte' – wat zoveel wilt zeggen als binnen en buiten de ballie of port van de stad. De betaling van de zusters hiervoor wordt gedifferentieerd.

Item ende wert **de opperste suster vanden selven huyse** ghehouden met zo vele susters buyten te sendene dat de siecken van binnen den gasthuyse daerby eenigh ghebrek hebbene in solatie, traitmente ende bystande.

Item sullen de voorschreven susters den patienten binnen den gasthuys sijnde neirstelick helpene ende solaes doen, **niemand verswymen,**

altyt eene souffisante suster ofte meer by den siecken hebbende, by nachte ende by daghe, niet ghenoechs zijnde dat zy den zieken huerlieder schaemelicken noodtdruft gheven ofte daer hebben, maer oock aldoen dat den patienten van noode wert,

principalyck der siecken vande peste angaen,

by middelen van medecinen omme t'herte vanden patienten te prefermere vanden brandt, alle middelen souckende ende doende omme den brandt vander herten neder te treckene, t'sy by drancken, by laxatien, by stovene, by treckende substancien onder de voeten ofte andersynts ende de leerne wel te antierne ende niet te verswymen neirstelick aerbeydende omme die patienten te helpen

ende te beschermen vande doot,

alsoo wel ter lieden huyse als in t' voorschreven gasthuys,

wel verstaende dat de cost vande medecine binnen ende buyten huyse,

indien de lieden dies ghestaet sijn commen sal ten laste vande patiënten ende indien sy oock ghenesen by der hulpe van de susters sullen tydesienigh sijn vanden hulpe ende bystaende hemlieden gedaen by den susters,

ende syn sy aarme ende den cost niet en vermoghen te betaelen,

so salt wesen ten coste vanden gasthuyse, ter tauxatie ende moderatie van de

gasthuysmeesters ende indien sy niet en accordeerden ter ordonnantie vande wet, **ende t'ghelt vanden gasthuysmeesters ontfanghen**

Het interne ziekenhuis mag niet onder de externe werking lijden. De zusters moeten 'naarsgi helpen en soelaas brengen. Daarbij mag men 'niemand verswymen' – wat een heel oud woord

is voor verwaarlozen of veronachtzamen. Een woord dat ondertussen meer als ‘verzuimen’ gebruikt wordt.

Men diende altijd een zuster bij de zieken te hebben, zowel bij dag als bij nacht.

We willen hier bij deze regeling even wijzen op de taak van de gasthuismeesters, die ook de ontvangers van het gasthuis zijn.

Het gasthuis was een initiatief van de stad Poperinge met steun van de wereldlijke heer van Poperinge, de abt van Sint-Bertins. Toen al had het gasthuis, net als ‘den disch van Sint-Bertins’ een eigen rekening en dus ook hun eigen ontvangers: de gasthuismeesters.

Zij hadden ook hun eigen bezittingen zoals onder andere het kleine en grote gasthuisgoed dat in de Helleketelbossen gelegen waren. Zij hadden onder andere inkomsten door het verkoop van brandhout, de verpachting van hun hoeves en ook de wolmarkt.

De gasthuiszusters werkten dus als een aparte ‘VZW’ binnen het kader van het gasthuis.

Item ende omme dat alle de voorschreven zuster bequam sijn moghen omme de zieken te helpen, soo wert die moeder ende oock die andere susters ghehouden ende oock daer toe by der heyligher obdientie vanden visenteerder bedwonghen

heur te ontdeckene ende te wysen ende te leerene huere medesusters van t’ghene dat zij meer weten, d’eene dan d’andere ende

dat op peine van groote correctie, ten fyne dat elck van hemlieden de sieke menschen helpen moghen.

De ene zuster is dus verplicht om de andere zuster bij te scholen, over datgene waarvan ze meer kennis heeft.

Item als een sustere ghehaelt wert in een huys daer die peste es,

en sal in gheen andere gaen

alzo langhe als in d’eerste huys zieken sijn, maer sal daer blyven by huere patienten,

die neirstelick besorghende tot dat zy buyten dangiere – *gevaar* - sijn ofte ghenesen,

buyten welcken dangiere zijnde alwaert oock datter eenighe ceurbroeders ofte eenighe binnen der steden t’huerliedder assistentie eenighe suster ghehaelt hadden,

ende datter elders groten noot waere

der susters omme andere lieden te helpen, zo en sullen zij de susters niet moghen houden stedevast die ses weken

maer sullen andere personen laeten helpen noot wesende.

Wanneer één van de zusters een pestlijder gaat verzorgen, dient zij dus in het huis te blijven tot het einde van de ziekte.

Item als zo comt dat de peste in eenighe huysen verniewt – *terug komt* - ende datter eenighe

personen omme huere ghebeuren te beschudden in t’ gasthuys gaen wilden,

ofte huerliedder kynderen ende dienstboden willen doen gaen,

soo sullen de voorschreven susters de voorschreven patienten halen

ende indien sy niet vroom genoeg en syn omme te gaen,

die te draghen in trogghen ofte andersints

behoudens dat daer de suster niet sterck ghenoech en waeren

omme die groote zwaerigheyt der siecken,

dat men hemlieden sal assitentie doen by mans ofte vrouwen daer toe vander wet

gheordonneert

ende de susteren sullen hebben van elcken siecken die sij leeden moeten vier grooten

ende voor elcken die sy draghen moeten acht grooten binnen der stede

ende buyten der stede acht grooten van leeden ende zestien grooten van draeghen, t’zy dat de siecke verre ofte by der stede woenen.

De zieken die hun huis dienden te verlaten om naar het gasthuis te gaan, werden in troggen gedragen. We mogen daarbij werkelijk denken aan de grote bakkerstroggen die men in die tijd gebruikte. Daar paste effectief een zieke in en zo kon men deze vervoeren.

Item indien dat in toecommenden tyden, de stede seer verlast waere vander peste ende der **wel** goet dochte, soo sal se mooghen doen commen **meesters ofte reeuwers**, mannen ofte vrouwen, metten welcken de suster ghehouden werden, minsamelicke – *samen* - te werckene ende die ziecken solaes te doene, neerstelyck oock doende omme vande selve meesters te vernemen by wat middel dat zy de siecken helpen, ende indien zy anders deden dan wel, sullen de susters dat de wet vertooghen ende te kennen gheven die daer in sal voorsien naer redene ende rechte, dewelcke meesters ofte reeuwers buijten den gasthuyse logeren sullen.

De zusters mochten dus gaan samenwerken met ‘meesters of reeuwers’. Een ‘reeuwer’ is een ‘verpleger’ die zich bezighield met de verzorging van de pestlijders.

Item ende voort sullen de selve susters hebben van elcken persoon die sy bewaren sullen ende dienen binnen den gasthuyse, rycke ende dies ghestaet synde, een stuyver daeghs als’t gheen smettelicke stiekte en is - ende twee stuyvers daeghs - als smettelicke siekte es, voor de cost ende aerbeyt ende indien sy arme zijn, sy sullen hebben even gelyckx in peste ende daer buyten eenen stuyver daeghs, die hemlieden betaelt werd by de gasthuysmeesters.

Indien de arme lieden hun ‘bed’ niet konden betalen aan de zusters, kwamen de gasthuysmeesters tussen.

Item dies sullen de zelve susters ghehouden sijn, soo zy altyds ghedaen hebben, **de dooden ter aerden te doen als die sterven binnen den huyse**,

Item nemaer zo wanneer de personen buyten huyse in peste overlyden, soo sullen de selve susters die een persoon bewaert hebben,

ghehouden syn den selven overleden persoon **in ’t lombaert voor de deure** daer hy overleden es, te stellen

ende de vrienden indien datter eenighe syn,

den dooden ter aerden te doene,

ende daer gheene en syn, soo sal de gasthuysmeesters besorgen dat de doode ter aerden ghedaen zy by andere personen,

ofte indien men wille dat de selve susters de dooden ter eerden doen, soo sullen zy hebben van elcken persoon binnen de wachte acht schellingen parisis, ende van buyten den wachte, t’ sy verre ofte by der stede

sesthien schellyngen parisis,

wel verstaende indien datter overlast quaeme van dooden te begraeven dat die vander stede ghehouden werden de voorschreven susters daer toe hulpe ende bystandt te doen hebben.

Zij begroeven dus ook de doden.

Item sullen voort de selve susters hebben ende houden t’hueren proffytte alle d’habyten, juweelen ende cleederen ende oock alsulck ghelt als die siecken; tzij vremde ofte andere van binnen der stede,

bringhen in ’t voorschreven gasthuys, indien dat sy daer overlyden,

ende niet anders, alsoo zy altydts ghehadt hebben totter date van heden

Bij een overlijden in het gasthuis kregen de zusters de kleding en de juwelen die achter bleven.

Item ende in deser manieren werden oock de susters gheloont dewelcke in tyde van noode van buyten commen sullen ter hulpe vander voorschreven susters van binnen ten secourse van de insetene van binnen als sy daer toe vander wet versoght werden.

Item ende nu voortaan sullen de voorseyde susters t'allen plaetsen daer de peste geweest heeft dies versogt zijnde ghehouden syn **de huysen schoone te maecken** ende hueren devoir te doene daertoe up hueren consciencie, dus sullen sy hebben voor hueren sallaris te weten voor twee van hemlieden eenen philippus gulden daeghs, ofte viventwyntigh stuyvers daer vooren ende indien sy meer susters dan twee daer toe behouven by begheerte vanden proprietaris ofte bewoonders vanden ofte by ordonnantie vander wet, in dat cas, sullen de susteren ofte susters hebben ten advenante van twee, te weten elck viventwyntigh schellynghen parisis daeghs behouden oock dat indien de huyskens soo kleene waeren ofte de proprietarissen zo aerm dat ene sustere vermag oft behouue te doene, dat zij maer eene sustere daer toe senden ende ordonneren en sullen ontfanen de viventwyntigh schellinghen parisis daeghs als vooren, al te betaelen by de rycke ende ghestaede t'huerlieder laste, ende daer gheene vrienden en sijn ten laste vande goede dater binnen wert ofte vanden huysheere.
Het waren dus ook de zusters die de huizen van de gestorven pestlijders dienden op te ruimen en weer 'zuiver' te maken.

Item de voorschreven zusteren en sullen nu voortaan geen huysen schoone maeken binnen de stede **op marktdaghen** ende sullen de ghebeuren daeghs te vooren adverteren ende waerschuwen als zy die huysen schoone maeken sullen, ende sullen de huysen schoone maeken binnen die eerste maendt indien datter iemant sieck en zij binnen den huysen ende achter de zes weken noch eens dat zo souffissantelick verlichtende dat by huer negligentie daer gheen griefden comme, ofte vernieuwynghe van sieckten.

Item daer de susters zijn in eenighe huysen daer tal uytghestorven es, daer sullen zij dat goed cleen ende groot, 't zij ghelt ofte andersints overgheven den naesten vrienden, ofte waerder niemant die den sterfhuyse angynghen, in de handen vander wet, verifiërende by huerlieden eede dat zy niet achterghelaten hebben heurs wetens.

Item **de pater ofte visenteerder** en zal nu voortaan gheen susters in 't gasthuys ghecleedt ende gheprofest zijnde, van daer moghen weiden, ende en zal gheen nieuwe moeder moghen maken dan met canonique ende behorlicke electie zoot behoort,

ende sal de selve pater diligentie doen, omme te corregieren de ghebreken vanden voorseyden susteren ende bysondere die schandaleus zijn moghen.

De 'pater of visenteerder' is de pater of priester die geregeld 'toezicht' diende te houden en ook dikwijls de biechtvader was van de zusters. Hij kan hierbij dus geen zusters meer wegzenden of zelf een moeder van het gasthuis aanstellen. De moeder dient met een 'behoorelijke verkiezing' gekozen te worden.

Zijn taak blijft wel d-nog dat hij de 'gebreken' van de zusters moet 'corrigeren' en zeker die gebreken die 'schandaleus' zijn.

Item en sullen noch en sal de voorschreven pater noch niemant manspersoonen, (zij geestelick ofte werrelick) binnen den byvanghe vanden selven suster logeren of vernagten.
Geen enkele man, ook de pater niet, mocht binnen de 'byvanghe' van het gasthuis overnachten.

Item sullen voorts de pater ende alle andere mans of vrouwen die daer commen eten by avonde scheeden ten agt heuren ghecorts daer naer, immers dat ten neghen heuren daer niemant van buyten bevonden zij.

Item van ghelijken zo wanneer de susteren uyt gaen eten by avonde, soo sullen zij weder thuys zijn voordien neghen hueren, ten zij dat zij ghehaelt zijn by iemende zieck wesende, ende alzo sullen zij gheexcuseert zijn
van ghelijcke peine van xl (veertig) schellingen parisis
omme welcke excuse te doene de persoon die hemlieden ghehaelt sal hebben hem by eede purgieren sal, dat hy de susters omme der siekhede vanden persoon die zij meenen ghehaelt hebben, ende andersints niet.

De zusters zelf dienen dus binnen te zijn om 9 uur 's avonds tenzij zij nog op ziekenbezoek zijn.

Item deze punten alsoo verandert zijnde, zo sal suster **Jacquemyne van Beveren** met haeren susteren adherenten ende de susters in heuren eersten staet gestelt werde, ende de voorschreven suster **Jacquemyne** 't gouvernement ende administratie vanden huysse aenveerden,
ende dat regieren ter eeren Godts naer heur beste vermoghen
totter tydt vander nieuwer electie
dat alsdan de susters sulcke andere mater sullen moghen kiezen alst hemlieden oorboirlick duncken sal ende sal de voornomde suster Jacquemyne met hueren adherenten ende dies ghelyckx de susteren van binnen, elckanderen rekenynghe doen ter presentie vanden pater van t'gene dat elck huerer gehandelt ende gheadministreert sal hebben, indien zy die elckanderen begheiren willen.

Item ende mits desen, soo sullen de moeder ende huere susteren present ende toecommende, boven t'gene dies voorschreven is, hebben ende ghebruycken
van sulcken pensioen - *beloning* - van ses ponden grooten 't sjaers van huysvernyeuwinghe , refrectien van huysen ende van keerslichten xl p.p.
ende vanden gratuiteyten van de Dissche deelen, testamenten ende andersints danof sy in voorleden tyden ende totter daete alsboven van den hospitaale ghegaudeert ende ghebruyckt hebben.

Item nopende **Laurenties Bernarts**, danof die van Poperynghe ende de voorschreven susters Jacquemyne met haeren advocaten in different zijn
ofte zou in 't godshuys blyven sal ofte niet, aenghesien dat zij daer niet gheprofest en es, de toecommende pater sal daer in voorstellen ende ordonneren by advyse vanden andere religeusen aldaer gheprofest also hy dat vynden sal oorboirlick wesende om 't godshuys.
Blijkbaar was een deel van het dispuut te wijten aan deze zuster Laurentis Bernarts, die waarschijnlijk de 8ste zuster zal geweest zijn. Zij was ook niet 'geprofest' in het gasthuis van Poperinge.

De zusters zelf mogen odnerling beslissen of zij al dan niet mag blijven.

Item aengaende – *het* - stellen vanden pater ; de voornomde religieusen constitueren ende sijn te vreden dat mijnheere de prelaet van St. Bertin ende syn naercommers sullen altyts de autoriteyt hebben te stellen sulcken pater; wesende vanden vier ordenen en uyt sulcken convente in Vlaanderen als't hem believen sal, ende dien destitueren (*afstellen*) ende eenen anderen stellen t'huerliedder beliefte t'allen tyde alst hemlieden goet, nut ende oorboir duncken sal, behoudens dat mijn voorschreven heere nu eerst stellen ende ordonneeren sal den ministre vanden broeders vander derden ordene van St. François binnen der stede van Ipre, sijn leven lanck over huerliedder pater of het en waere datter redelicke cause ware omme hem te destitueren.

De visentator dient dus aangesteld te worden door de abt van Sint Bertins.

Item ten lasten veraccordeert wesende in alle t'geene dies boven ghenoeft is, soo sullen hemlieden partijen bine jude voor mijnheeren vanden raede *zich* laeten condempneren – *veroordelen* - in 't onderhouden van dien op de constrainte van vyfhondert ponden leeuwen, ende voorig sal men danof doen maken autentique brieven vanden welcken elke partie eenen sal hebben ende bewaeren sal tot conservatie ende beschuddyinghe, elck van sijne renten ende also vredelick leven met elckanderen, ende mits desen vriendelicken appointementen, soo beloven de voornomde religieusen hunlieden te vreden te houden vanden andren religieusen sonder hemlieden ter causen vande differenten tusschen hemlieden gheresen ende uytte die proces gheresen was, verzogt punitie ofte correctie te doene. Nemaer sullen van nu voort met elckanderen **paisivelick ende vredelick leven soo goede religieusen behooren ende schuldelyk sijn te doene**, op peine van hueren pater danof ghecorrigeert tzijnde, **onder gheteekent Corteville,**

En dan volgden nog de gebruikelijk plichtmatigheden om het akkoord ook voor de nakomers te bekrachtigen. Het akkoord werd besloten met:

... in kennissen der waerheden, zo hebben wij den zeghel van der camere vanden raede van Vlaenderen hier aene ghedaen hanghen.

Ghegheven te Ghendt den seven en twyntigsten dags van meye anno duyst vyfhondert en acht en twyntigh, neder stondt by mijnen heeren vanden raede gheordonneert in Vlanederen. Was onderteekent Binghen.

Dit besluit werd op 10 november 1531 nogmaals bekrachtigd en werd aan de hospitaalzusters op 2 april 1532 door de eerste deurwaarder van de Hoogeren Raad bekend gemaakt.

1529

In de 'Jaerboecken vande stad Brugghe' lezen we voor dit jaar:

Ten selven tyde was eene seer vremde sieckte ontstaen, de welcke uyt Duytslandt in Vlaenderen gebracht zynde, **de sweetende of Engelsche siecte** genaemt wierdt.

Binnen Antwerpen stierven hier van in den tydt van dry dagen meer als vyf hondert menschen, maer alle degene die dese sieckte verdraegen konden den tydt van vier en twintig uren, waeren genesen.

De Poperingenaars moesten dus een tijdje uit Brugge wegblijven.

Ook **Van Meerbeeck** schrijft over deze ziekte:

‘Ten selven tijde – *september 1529* - quam boven inde landen een vremde sieckte, die noyt ghesien oft gehoord en was, die **sweetende oft engelsche sieckte**, van de welcke veel menschen stierven, want binnen 14 uren waren sy doodt ende alsoo verre dat sy die uren overquamen, so hernamen sy’t.

Het lantschap van Vranckrijck was oock seer benauwt, want den tijdt van den jaere ginck daer al teghen nature; inde maent van december, januarius ende februarius so wiesen alle vruchten, de boomen cregen nieuwe bladeren – het ghewormte ende slecken bedierven de vruchten der aerde, waer door eenen grooten swaren ende scherpen hongher al tlant door ghekomen is.

Dit jaer in den april wierden vercondicht de ordonnantien vanden rijcsdagh tot Spiers, gemaect op ’t stuck vande religie. Maer alsoo de selve een ieghelyck niet en behaeghe, soo heeft den hertoge van Sassen, den marckgrave van Brandenborgh, den hertoge van Lunenborgh, den landtgrave van Hessen, den grave van Anholtende veerthien vrye rijcssteden betuycht dat sy die niet en souden aanveerden noch gehoorsaem zijn. **Ende daer is eerst gecomen den naem van protestant.**

Detail uit schilderij van Joos van Cleve

Het verbond van Smalcald

De protestanten van Duytschlandt bemerckende dat den keyser de leerynghe van het nieuwe gheloove geheel tegen was, ende vreesende dat hy hen eenigh ghewelt hierna soude mogen aendoen, zijn wederom te Smalcald vergadert ende schreven brieven aen de coningen van Vranckryck, Enghelandt, Denemarcken ende aen de zeesteden, begeerende dat sy met hen verbondt souden maken, om hun nieuwe gheloove te verbreyden. Alle de princen gaven hen hope sulcx te doen, maer niemandt en

onderteeckende hun verbondt.

17 april 1529 – **Poperinge kan een moordenaar verbannen**

Karel V geeft de abt van Sint-Bertijn op zijn vraag het volledige genot van zijn rechten binnen de jurisdictie en de heerlijkheid van Poperinge, die hij contesteerde voor de raad van Vlaanderen. We geven hier een korte vertaling. (Nr. 175 – D’Hoop - In het frans.)

Karel V, bij de gratie Gods, Romeins Keizer, enz...

Aan allen die deze letteren zullen zien, saluut.

Gezien de nederige supplicatie van de eerwaarde vader in God, onze ziel en raadsheer,

Messire **Anthoine van Berghen**, abt van Sint-Bertijn,

inhoudende hoe dat door onze voorvaders, graven en gravinnen van Vlaanderen,

God hebben hun ziel,

geotrooieerd zijn, zijn voorgangers de abten van Sint-Bertijn,

om diegenen die een moord begaan hebben of een ander misdrijf plegen waarvoor zij kunnen verbannen worden uit het land en de heerlijkheid van Poperinghe,

dit ook te kunnen doen uit ons land en graafschap van Vlaanderen,

en indien deze misdadiger of verbannen persoon, van ons brieven van pardon verkrijgt,

zodat hij terug kan keren naar Vlaanderen,
hij daarom nog niet kan terugkeren naar Poperinge.

Daartoe dient hij ook de toelating te krijgen van de suppliant, de abt van Sint-Bertijn.
Deze privilege heeft de abt en zijn voorgangers als zo lang, dat niemand het zich nog anders herinnert.

Zo is het gebeurd dat in het jaar **1511**, de genoemde **Jehan de Winter**, de moordenaar van Bernard Widoot, verbannen werd uit het land en de heerlijkheid van Poperinge, door de

wetsheren, van ons
pardonpapieren kreeg. Enige
tijd daarna, nog in het jaar
1511, bevond hij zich terug in
Poperinge, zonder zich te
melden aan de officieren aldaar,
in minachting van de wet. De
wetsheren namen hem
gevangen. De Winter legde hen
zijn pardonbrieven voor waarbij
De Winter door ons, de raad
van Vlaanderen, in ere werd
hersteld.

De Winter beriep zich op onze
autoriteit zonder dat hij
nochtans pardonbrieven van de
abt van Sint-Bertijn gekregen
had.

Hierbij verklaren wij dan ook
dat de abt alle recht en
jurisdictie binnen de keure van
Poperinge bezitten dat wij hem
dan ook deze brieven van
prejudicie overmaken.

Waarom wij, deze zaken
geconsidereerd, en op het
advies van onze Raad van
Vlaanderen, aan de suppliant,
favorabel aan zijn supplicatie,
en door de deliberatie van onze

dame en tante de groothertogin van Oostenrijk, hertogin en gravin van Bourgondië, regent
gedurende onze afwezigheid over onze landen en heerlijkheden, hebben gepardonneerd en
vergeven, pardonneren en vergeven bij speciale gratie, door deze brieven, al wat misdreven
kan zijn in naam van onze hoogheid, door deze pardonbrieven aan de genoemde Jehan de
Winter te geven.

Hierbij worden alle gevolgen die deze fouten kunnen opleveren, weer te niet gedaan binnen
een eeuwigdurende stilte van onze procureur generaal en van alle andere justiciëren en
officiëren.

En binnen onze grootste en brede gratie, nemen en heffen wij onze handen af van het land en
de heerlijkheid van Poperinge, dat we volledig terug geven in de handen van de abt van Sint-
Bertijns om de volle jurisdictie hier uit te oefenen en om alhier goede en loyale rekening te
doen over alle vruchten, renten en inkomsten die hij heeft binnen dit land en heerlijkheid; wat
we met deze letteren geoctrooieerd hebben en octrooieren.

Daarbij consenteren we ook weer dat andere misdadigers uit het land van Poperinge kunnen verbannen worden en dat ze alleen naar Poperinge kunnen terugkeren nadat ze pardonbrieven van de abt van Sint Bertijn verkregen hebben.

Men stelt in dit schrijven nog dat alle officieren in Vlaanderen zich hieraan dienen te houden
Car ainsi nous plaist il.... Omdat dit ons gelieft.

In getuigenis van deze, hebben wij onze zegel hieraan gehangen.

Gegeven in onze stad Brussel, de 17de dag van april, in het jaar des heren 1529 na Pasen

Voor de keizer en zijn raad: Perderuk

L'Empereur Charles-Quint rend à l'abbé de Saint-Bertin la juridiction sur sa seigneurie de Poperinghe que lui contestait le conseil de Flandre.

17 avril 1529.

CHARLES, par la divine clemence esleu empereur des Romains, tousjours auguste, etc. A tous ceulx qui ces presentes lettres verront, salut. Receu avons lumble suplication de reverend pere en Dieu, nostre ame et seal conseiller, messire Anthoine de Berghes, abbe de saint Bertin, contenant comment par privilege de feuz noz predecesseurs, contes et contesses de Flandres, que Dieu absoille, soit octroye et accorde audiet suppliant et ses predecesseurs, abbez de saint Bertin, que toutes et quantes fois que aucun avoit commis quelque homicide ou autre mesuz, pour lequel il estoit banny de la terre et seigneurie de Poperinghes appartenant audiet suppliant, ensemble de nostre pays et conte de Flandres, et que tel malfaicteur ou banny avoit obtenu de nous ou de nostre souverain bailly de Flandres lettres de pardon ou rappel de ban, il ne pouvoit rentrer en ladicte terre et seigneurie de Poperinghes, ne en la *keure* dicelle, sans en avoir prealablement lettres de rappel de ban dudiet suppliant et de ses predecesseurs; duquel privilege, octroy et accord lui et sesdis predecesseurs ont joy, use et possesse de tel et sy longtemps, quil nest memoire du contraire, sans aucun empeschement.

Or est que en lan XVe et onze, ung nomme Jehan de Wintre, lequel avoit auparavant commis certain homicide en la personne de feu Bernard Widoot, et a ceste cause banny de ladicte terre et seigneurie de Poperinghes, par ceulx de la loy dudict suppliant, obtint de nous noz lettres de remission et rappel de ban a ce pertinentes; et pour ce que certain temps apres, mesme-ment en lan XVe quinze, il se trouva audiet lieu de Poperinghes, sans en faire aucune ostencion audiet suppliant ou ses officiers illec, en contemnant et mesprisant par ce sa jurisdiction, les officiers dicelluy suppliant le firent constituer prisonnier; lequel de Wintre, se voyant ainsi prins, obtint aussi dudict suppliant lettres de rappel de ban, par lesquelles lettres ledict suppliant quicta, remist et pardonna audiet de Wintre tout ce quil pourroit avoir mesprins contre luy et sa justice davoir rentre audiet Poperinghes et ce qui sen est ensuy a cause dudict homicide, en le restituant a sa bonne fame et renommee; et combien que ledict suppliant nentendoit de en ce faisant avoir entreprins sur nous ne noz droiz, haulteur et seigneurie, ains seulement avoir use de sondict privilege, neantmoins pour ce que nostre procureur general de Flandres soustient le contraire, disans quil auroit grandement entreprins sur nous et nosdiz droiz en ayant mis ou fait mettre esdites lettres plusieurs clauses et termes derogans a nostre haulteur, assavoir, ou narre dicelles, que ledict de Wintre par simplesse et non sachant, que a luy seul et sans autre, comme abbe et seigneur temporel dudict Poperinghes, appartient de donner remission et remectre en icelle ville, franchise et *kuere*, tous bannys; et ou dispositif use de cez mots: Avons remis, quicte et pardonne audiet de Wintre tout ce quil peut avoir mesprins contre nostre haulteur et justice en rentrant audiet Poperinghes, et ce qui est ensuy a cause dudict homicide et le remectons a sa bonne fame et renommee. Car ainsi nous plaist il estre fait.

Nos amez et feaulx les president et gens de nostre chambre de conseil en Flandres, a la poursuite de nostredict procureur general ont fait decerner lettres de commission, en vertu desquelles certain huissier de ladicte chambre a prins, saisy et mis en noz mains ladicte seigneurie de Poperinghes, destitue les officiers illec, et y commis des autres; et avec ce, faire adjourner ledict suppliant pardevant lesdiz de nostre conseil, contre lequel nostredict procureur a conclud affin de confiscacion de ladicte seigneurie, condempnacion damende et dautres choses par luy declairees.

A quoy ledict suppliant a respondu tellement, que le proces est en estat de servir par luy descriptures.

Et nonobstant que, comme dit est, il ne voudroit jamais penser de aucunement entreprendre sur nosdiz droiz et haulteur, il craint que lesdiz de nostre conseil en Flandres ne se veullent arrester ausdiz termes et clauses; et, ensuyant les conclusions de nostredict procureur general, proceder à la declaracion de la confiscacion de sadicte seigneurie de Poperinghes, le condempner en certaine amende ou autrement, qui seroit a son tres grant regret et prejudice; en nous requerant tres instamment, que en ayant regard a ce que dit est, et mesmes quil ne a fait a mauulvaise intencion, ce dont il est argué, nostre plaisir soit abolir tout ce quil pourroit avoir mesprins vers nous et nostre haulteur, en ayant par luy mis les termes et clauses dessusmencionnees esdictes lettres, ensemble es autres lettres, esquelles pareilles fautes pourroient avoir este commises, saucunes en a baillie; et a ceste fin luy quicter toute paine et amende civile, en laquelle il pourroit estre encouru envers nous a la cause que dessus; et avec ce, lever et oster a pur et a plain nostre mainmise a sadicte seigneurie de Poperinghes, ses appartenances et appendances, remectre sesdiz officiers et justiciers en leurs offices, destituer et deporter ceulx qui en vertu de ladicte commission y ont este commis, et luy faire rendre par eulx tout ce quilz ont leve, prins et receu des fruitz, rentes et revenues de ladicte seigneurie et autrement en maniere que ce soit; et de len faire et laisser joyr et user plainement le temps avenir, comme il faisoit auparavant; ladicte mainmise revocquer et faire revocquer, et mettre au neant toutes procedures faictes et encommencees a la cause dicte; et sur ce, luy faire expedier noz lettres dabolicion a ce pertinentes.

Pourquoy nous, ces choses considerees, et sur icelles eu ladvis desdiz de nostre conseil en Flandres, a icelluy suppliant inclinans favorablement a sadicte supplicacion et requeste, et par la deliberacion de nostre treschiere et tresamee dame et tante larchiduchesse dAustrice, ducesse et contesse de Bourgoingne, regente en nostre absence de noz pays et seigneuries de pardeca, avons quicte, pardonne et aboly, quictons, pardonnons et abolissons de grace especial, par ces presentes, tout ce entierement quil peut avoir mesprins envers nous et nostre haulteur a cause des clauses et termes cy dessus declarez et mis, tant es lettres de rappel de ban, par luy accordees audict Jehan de Wintre, que es autres lettres, esquelles pareilles clauses pourroient avoir este mises; en revocquant, rappellant et mettant au neant tous exploix, ajournemens, deffaulx et autres procedures, qui sont et peuvent avoir este faictes et encommencees a lencontre de luy et ses biens a la cause

dicte; imposant sur ce seilence perpetuel a nostre procureur general et a tous noz autres justiciers et officiers quelzconques; pourveu toutesvoyes quil sera tenu lamender envers nous civilement, et avec ce resfondre et payer les fraiz, mises et despens de justice, a larbitraige et tauxacion diceulx de nostre conseil en Flandres, que connectons a ce; et de nostre plus ample grace, avons leve et oste, levons et oston, par cesdictes presentes, nostre main et tout autre empeschement mis et appose a sadicte terre et seigneurie de Poperinghes; laquelle avons, ensuyvant ce, remise et remectons en ses mains, pour par luy en joyr et posséder, tout ainsi et par la maniere quil faisoit auparavant ladicte main mise; remectant et restituant a ceste fin ses officiers en leurs estaz et offices, en destituant et deportant ceulx qui en vertu de la commission desdiz de nostre conseil en Flandres y ont este commis; voulant et ordonnant quilz facent et rendent audict suppliant bon et leal compte et renseignement de tout ce entierement quilz ont leve et receu des fruitz, rentes et revenues de la dessusdicte terre et seigneurie, deduction et defalcacion a eulx faicte des fraiz, mises et despens raisonnables, quilz auront faiz, euz et soustenuz, a cause du regime et gouvernement dicelle; et pardessus ce, avons aussi octroye, consenti et accorde, octroyons, consentons et accordons de grace especial, par ces presentes, audict suppliant, que doresnavant, apres que aurons accorde a aucuns malfaiteurs ou bannyz de ladicte terre et seigneurie de Poperinghes noz lettres de rappel de ban, il puist aussi bailler a telz malfaiteurs et bannyz ses lettres de consentement de pouvoir rentrer en la ville, *kuere* et eschevinaige dudict Poperinghes, selon le contenu de son privilege.

Si donnons en mandement a noz amez et feaulx les chief, presidens et gens de noz prive et grant consaulx, ausdiz de nostre conseil en Flandres, et a tous noz autres justiciers, officiers et subgetz, cui se peut et pourra touchier et regarder, leurs lieux tenans et chascun deulx, en droit soy et si comme a luy appartiendra, que de noz presente grace, quittance, pardon, abolition, main levee, octroy et accord, et de tout le contenu en cesdictes presentes, selon par les forme, maniere et soubz les condicions que dit est, ilz facent, seuffrent et laissent ledict suppliant plainement, paisiblement et entierement joyr et user, sans luy faire, meetre ou donner, ne souffrir estre fait, mis ou donne aucun destourbier ou empeschement au contraire en maniere quelconque. Car ainsi nous plaist-il.

En tesmoing de ce, nous avons fait meetre nostre seel a ces presentes.

Donne en nostre ville de Bruxelles, le xviie jour davril lan de grace mil

cinq cens vingt neuf apres Pacques, et de nos regnes, assavoir de celui des Romains, etc., le xie et de Castille, etc., le xiie.

Par lempereur, en son conseil.

(Signé) VERDERUE.

Arch. de l'État à Gand. Chartes du prieuré de Saint-Bertin à Poperinghe, n. 173. Copie au registre : *Sententien ende appointementen interlocutoire*, B, 1328-1330, fol. 157, du conseil de Flandre.

Imprimé par D'Hoor, op. laud., p. 263.

Quinten Metsijs

Den Turk voor Wenen – Verslag van Adriaen van Meerbeek

De Turk Solymannus ontrent dry jare gerust hebbende van de christiheyte te overvallen ende hoorende dat de christene princen soo in tweedracht leefden ende malkanderen in alle bitterheyt bevochten; heeft voor hem genomen de stadt van Weenen in Oostenrick te belegghen ende is met tweehondert vyftigh duysent mannen met veel gheschuts, ammonitie, kemelen ende pioniers derwaerts ghetrocken – innemende op sijnen weghe sommige steden langhsgenen den Danouwe – die Ferdinandus met grote moeite inghenomen en Daibodens van Transsylvaniens volck daer uyt ghejaeght hadde.

Dese Turcken bedreven wondere wreedheden onderweghe – doodt slaende veel menschen – leydende met duysenden in slavernye – soo mans, vrouwen als kinderen beroovende over al het landschap van Oostenryck – dat onder den Ens ghelegen was – maer de Turcken werden in't leste dapperlyck gheslaghen van de capiteyn Prugh oft Possonaest Wolfgangh Oder ghenaemt –

de welke niet konnende ghesien oft ghelyden dat de Trucksche schepen so vryelijc vooyr hunne stadt voeren met hunne vituallen gheleydt zijnde van het sterckste volck van de Turcken, heeft met eenen moedt in 't convoy der Turcken ghesmeten – dooden een groot ghetal van dien – onder de welke dat doodt bleven twee zangiacci, de welke twee ervaren oorlooghemannen waren - den eenen stierf op eht veldt ende den anderen stierf naermaels van de wonde.

Den coninck, Ferdinandus van Hongarden hadde alle gereedschap gedaen in de stadt van Weenen seer noodelijck om de selve stadt wel te bewaren – aldaer ghesonden hebbende Philips Palsgrave vanden Rhijn met veel vrome capiteynen en oorlooghemannen – in't getal van ontrent 15.000 – die al met eenen eendrachtigen raedt de vorogeborghten vande stadt afbranden – op dat den vyandt daer in niet en soude nestelen.

Den Turck in het aenkomen won de stadt Altenborgh by Weenen gelegen – waer in dat waren 200 bohemers – welke gewonnen zijnde – heeft hy synen leger rondtsom Weenen geleyt ende sijn geschut geplant hebbende – de stadt vreeselijc beschoten ende de volwercken mede. Sy deden sommige mijnen spingen, waer mede dat sy de christenen met den eersten seer ontstelden, maer de selve daer na eenen goeden moedt nemende – hebben tegen gemyneert ende opwerpinge van aerde gemaect.

De Trucken myneerden ooc ontrent eenen grooten torren – aldaer doende opbersten twee gaten ontrent elf vademmen lanc – komende alsoo de stadt bestormen – maer wierden vroemijck wederstaen van de Christienen – alsoo dat sy wel gewaer wierden dat daer vroomme soldaten binnen lagen.

Twee dagen daer na was daer wederom eenen storm die seer wreet was ende lastigh voor de christenen – soo dat Ottinga daer doot bleef – maer de Turcken moesten vande bresschen wijcken met schande ende groot verlies van volck.

Dry daghen daer na hebben de Turcken op veel plaetsen de stadt geopent met hun geschut ende is gheboden de stadt te bestormen van alle kanten. Het geschut dat met honderden geplamt was, heeftmen gehoort ettelycke mylen verre. Die van destadt die oock met menichte van alsulcken gereedschap versien waren – hebben hen kloeckelijc tegen de Turcken verweerdte ende de selve comende - met groot gewelt inde bresschen gevallen zijn met grof geschut ende hebben de elve met schande moeten ruymen.

Den anderen daeghs naer den grooten storm, soo heeft Solymanus raet ghehouden inden welcken gesloten wiert datmen den leger opheffen ende vertrecken soude sonder eenigh geschal oft gherucht te maken. Hy heeft bevolen alle de gequeste soldaten ende

peerden te dooden – beval ooc sijnen leger in dry delen te tsplyten ende dat den eenen soude gaen binnen den wegh van Strigonia – den anderen na Soffina ende de derden lants den wegh van gran – ende alsoo is de voorgenoemde stadt van Weenen wonderlijck door Gods genade verlost.

Den gheheele eere ende prijs vande stadt aldus gehouden te hebben emt Godts hulpe quam gheheel op de paltsgrave. De 16de september anno 529 soo viel den Turck voor de stadt ende den 22 octobris int selve jaer vertrock hy van daer.

Tijdens de terugtocht leden de Ottomaanse troepen groot gebrek, want het land waar ze doorheen trokken, was voorheen al kaal geplunderd en ze waren slecht bestand tegen de invallende koude op de Balkan. Onderweg ging ook de veldartillerie verloren. Het leger had sterk te lijden onder aanvallen van plaatselijke strijdgroepen die de kans schoon zagen zelf

buit te veroveren. Zo'n dertigduizend soldaten kwamen om op de terugweg. Boeda werd op 26 oktober bereikt, Belgrado op 10 november en 16 december was Süleyman terug in Istanboel. Overigens had ook Ferdinand problemen: hij kon zijn huurlingen niet betalen die daarop aan het muiten sloegen, Wenen plunderden en uiteindelijk overliepen naar Zápolya.